
TİCARET HUKUKUNDA İLERİ ARAŞTIRMALAR

Editör: Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Ali AKKAYA

İÇİNDEKİLER

“Gıdaya Erişim Hakkı” Kapsamında Fahiş Fiyat İle Mücadeleye İlişkin Ya- sal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi (Türkiye Örneği)	 1
<i>Mehmet Ali AKKAYA</i>	
<i>İsa Yusuf ÇETİN</i>	
<i>Güler KARATAŞ</i>	
Gerçek Kişi Tacirin Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Etme Yükümlülüğünün Öngörülmezlik Teorisi İle Birlikte Değerlendirilmesi	 23
<i>Şeyda ŞANLI</i>	

Ticaret Hukukunda İleri Araştırmalar

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali AKKAYA

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-6171-45-9

Aralık 2024 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

Ticaret Hukukunda İleri Araştırmalar

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali AKKAYA

yaz
yayınları

2024

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

“GIDAYA ERİşİM HAKKI” KAPSAMINDA FAHİş FİYAT İLE MÜCADELEYE İLİşKİN YASAL DÜZENLEMELE- RİN DEĞERLENDİRİLMESİ (TÜRKİYE ÖRNEĞİ)

Mehmet Ali AKKAYA¹

İsa Yusuf ÇETİN²

Güler KARATAř³

1. GİRİş

İnsanoğlunun biyolojik olarak en temel ihtiyacı beslen- medir. Bu ihtiyacın giderilmesi sözkonusu beslenme materyalle- rine diğeri ifade ile gıda ürünlerine engelsiz erişim ile mümkün- dür. Gıdanın sürekli olarak elde edilebilir ve erişilebilir olması gerekirken beslenmek üzere gıdaya erişim zaman zaman kesin- tiye uğramakta veya olağanüstü maliyetlere katlanmayı gerekli kılmaktadır. Son zamanlarda yaşamış olduğumuz küresel pan- demi, doğal afetler, bölgesel savaşlar, göç ve ekonomik kriz sürecine ek olarak kendisini “fahiş fiyat” olgusu olarak hissetti- ren olumsuz durum “gıdaya erişim hakkı” kavramını gündeme getirmiştir. Konunun önemi gereği uluslararası kuruluşlar ve hükümetler, gıdaya erişim ve gıda güvencesinin sağlanması ko- nusunda fahiş fiyat ile mücadele, çeşitli politikalar oluşturma ve birtakım önlemlerin alınması hususunda dikkati çekmektedirler. İçinde bulunduğumuz süreci olumsuz etkileyen nedenleri mini- mize etme amacıyla bireylerin kesintisiz, sağlıklı, yeterli ve gü- venli olarak gıdaya erişimin sağlanması için birtakım yasal ve

---

¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fethiye İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, ma- liakkaya@mu.edu.tr, ORCID:0000-0002-7754-671X

² Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğren- cisi

isayufcetin@posta.mu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-7785-5135

³ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğren- cisi

gkaratas@mu.edu.tr, ORCID:4600-0012-7716-6718

idari düzenlemelere ilişkin politikalar üretmek zorunlu hale gelmiştir. Konu ile ilgili yasal ve idari düzenlemelerin yeni olması, yeterli düzeyde akademik çalışmanın bulunmaması nedeniyle “gıda-ekonomi-hukuk” üçlüsü ekseninde özgün bir çalışma ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda gıdaya erişimi kısıtlayıcı fahiş fiyatın yapısal nedenleri, Dünyadaki ve Türkiye’deki genel durumu analiz etmek, Türk hukuk sisteminde yapılan yasal ve idari düzenlemelerin gıda sektöründe fahiş fiyatlarla mücadele konusunda etkinliğini vurgulamak ve akademik literatüre katkı sağlamaktır. Bu kapsamda tarım öncelikli gıda sektörüne ilişkin fahiş fiyatın yapısal nedenleri, Dünyadaki ve Türkiye’deki genel durumu analiz etmek, Türk hukuk sisteminde yapılan yasal ve idari düzenlemelerin tarımsal gıda sektöründe fahiş fiyatlarla mücadele konusunda etkinliğini vurgulamak ve diğer akademik çalışmalara katkı sağlamaktır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de tarımsal gıda ürünleri kapsamında fahiş fiyata ilişkin yasal düzenlemelerin incelenmesi ve daha çok denetim amaçlı uygulamaların değerlendirilmesi, tarım ürünlerine ilişkin fahiş fiyat konulu sorunların ve çözüm önerilerinin araştırılmasıdır. Çalışma süresince kullanılan veriler, Dünya Bankası (WB), Birleşmiş Milletlere bağlı Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) sayısal veri tabanından alınmış, analizi yapılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gıda, gıdaya erişim hakkı, tarım, fahiş fiyat,

2. KAVRAMSAL ANALİZ

Kavramsal literatüre ilişkin en önemli sorun gıda-hukuk-tarım ekseninde ilişkilendirilen fahiş fiyat olgusuna ilişkin tartışmadan uzak kavramsal analizin yapılmamış olmasıdır. Tartışmadan uzak kavramsal analizin yapılmaması beraberinde söz konusu kavramlara yüklemiş olduğumuz hukuki anlamları tar-

tışmalı hale getirmektedir. Çalışma konusu ile ilgili kavramlar tarım, gıda ve ekonomik içerikli olduğu kadar hukuk literatürü ile de ilişkilidir. Dolayısıyla alışma ile ilgili doğrudan ve dolaylı birtakım teknik kavramların irdelenmesi ve konunun daha anlaşılır hale gelmesinde faydalı olacağı kanısından hareketle bazı kavramlar analiz edilmiştir. Bu kavramlar; gıda, gıdaya erişim hakkı, fiyat, fahiş fiyat, stokçuluk ve haksız rekabet” kavramlarıdır.

2.1. Fiyat

Ekonomi literatüründe en yalın ifadesiyle, bir mal, hizmet veya varlığın değiş tokuş değeridir; arz ile talebin buluştuğu, teyitleştiği, üzerinde mutabık kaldığı noktadır. Fiyat, mal ve hizmetlerin ekonomik anlamda beklenen fayda ve değerine ilişkin değiş-tokuş diğer ifade ile alış-satışını belirleyen ana parametrelerden biri (Ünal, 2009) olup tüketicinin mal veya hizmeti kullanmasından kaynaklı fayda karşılığı katlandığı veya ödeme-yi kabul ettiği parasal değer toplamıdır (Özkan, 2023). Fiyatı belirleyen en önemli olgu, o mal veya hizmetin ekonomik anlamda tüketici açısından niteliği ve niceliğidir (Söyler, 2021). Fiyat, serbest piyasa ekonomilerinde; arz-talep ilişkisine göre serbest piyasa koşullarında belirlenmektedir (Dinler, 1996). Eğer bir malın satılmak üzere piyasaya arz edilen miktarı, o malın talep edilen miktarından az ise o malın fiyatı yükselecek tersi durumda ise; malın arz edilen miktarı, talep edilen miktarından fazla ise o durumda da o malın fiyatı düşecektir. Bu süreç zamanla olağan olmaktan çıkıp kendisini “fahiş fiyat” olarak göstermektedir.

2.2. Fahiş Fiyat

Literatürde “fahiş” sözcüğü; içerik olarak olumsuz anlam taşıyan; söz veya işin çirkin olması, adil olmayan (Akalın, 2007), ölçü ve haddi aşmak, aşırılığa gitmek, olması gerekenden çok daha fazla olan, ölçüsüz tutum ve davranış, haksız nitelikte veya yüz kızartıcı iş vb. gibi anlamlara gelmektedir (Karasu vd., 2022). Rekabet sözlüğünde de fahiş fiyat kavramı tanımlanmıştır.¹

Ekonomi literatüründe “fahiş fiyat” kavramı bir mal veya hizmetin, piyasa koşullarında belirlenen normal fiyatının fahiş derecede üstünde veya beklenenin altındaki satış bedeli, aşırı ve adil olmayan vb. gibi kavramlar ile ilişkilendirilmiştir (Dinler, 1996). Bu konuda akıllara gelen ilk soru, nereye kadar makul fiyat eşiği olarak kabul edilebilecek, hangi noktadan sonraki satış “fahiş fiyat” olarak kabul edilecektir. Diğer bir ifade ile ekonomik anlamda piyasa koşullarında belirlenen mal ve hizmetlere ilişkin makul fiyat eşiğinin neresi olduğu bu eşiğin aşılması durumunda fahiş fiyattan söz edebilmesi için objektif unsurların neler olduğunun belirlenmiş olması gerekmektedir.

Piyasa koşullarında arz ile talebin kesişmiş olduğu noktası dışında herhangi bir noktada oluşacak fiyat olgusunun fahiş fiyat olarak değerlendirilmesi ve buna bağlı birtakım cezai işlem şeklindeki hukuki durumların öngörülmesi tartışmalıdır.

Fahiş fiyat veya fiyat artışı, ekonomi biliminde olduğu kadar hukuk literatüründe; kanunlarda, yönetmeliklerde, idari kurul kararlarında ve birtakım yargısal kararlarda tanımlanmıştır. Fahiş fiyat kavramı hukuk tekniği açısından ilk defa; pandemi döneminde oluşturulan Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu Yönetmeliği’nin 3. Maddesinde tanımlanmıştır.² Birçok akade-

¹Bakınız geniş bilgi için; fahiş fiyat; “hakim durumun kötüye kullanımı sonucunda bir ürünün ekonomik değeri ile fiyatı arasında makul olmayan farklılığın bulunmasıdır.” şeklinde tanımlanmaktadır.

²Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu Yönetmeliği’nin 3. Maddesi “Olağanüstü hal, afet ve ekonomik dalgalanma dönemleri ile diğer acil durumlarda üretici, tedarikçi ve perakende işletmeler tarafından satışa sunulan ve kamunun beslenme, sağlıklı yaşama

mik çalışmada fahiş fiyat veya aşırı fiyat kavramı, Avrupa Birliği yaklaşımı ile paralel şekilde değerlendirilmiş, sağlanan ürünün ekonomik değeri ile fiyatı arasında makul olmayan bir farklılığın bulunması şeklinde ifade edilmiştir (Türkay, 1986). Sonuç olarak şu noktadan itibaren fiyat eşiğinin aşılması durumunda fahiş fiyat sözkonusudur demek mümkün değildir.

2.3. Stokçuluk

Türk Dili Kurumu, stokçuluk terimini kökü “stok/yığılm” olan, “stokçu” için de “stok yapan kimse, istifçi” olarak tanımlamaktadır. Ekonomik anlamda stokçuluk, bir malın fiyatını yapay olarak yükseltmek amacıyla o malı stoklamak anlamına gelir. İşletmelerin piyasada stok anlamında darlık yaratan, bu yönüyle piyasa dengesini ve serbest rekabeti bozan faaliyetleri ile nihai tüketicinin mallara ulaşmasını engelleyen faaliyetler stokçuluk kavramı içerisinde analiz edilmektedir. Örneğin herhangi bir ilçe için haftalık normal koşullarda elli tır yaş sebze yeterli iken bilinçli olarak piyasaya kırk tır ürün serbest bırakılması durumunda bakiye on tır stok yaş sebze ve meyve piyasada fiyat artışına neden olacaktır.

Stokçuluk, genellikle belirli bir mala olan talebin arttığı veya tedarikin azaldığı dönemlerde görülür. Bu uygulama, genellikle doğal afetler, krizler, salgın hastalıklar veya benzeri durumlar gibi olağandışı koşulların ortaya çıktığı zamanlarda gerçekleşir. Son dönemlerde temel gıda ve tarım ürünlerine ilişkin benzeri sorunlar ile karşılaşmıştır. Sözkonusu kavrama ilişkin olumsuz ticari eylemler daha yaygın hale gelince sosyal barışın bozulması ve kamunun zarar görmesi nedeniyle devletin müdahalesine açık hale gelmiştir. Stokçuluk kavramı, spesifik

---

ve korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için zorunlu olan mal ve hizmetlerin fiyatında girdi ve diğer üretim maliyetlerindeki artış gibi haklı bir sebebe dayanmaksızın yapılan aşırı ve adil olmayan artış” şeklinde tanımlanmıştır.

anlamda Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu Yönetmeliği'nde¹ ve Türk Ceza Kanunu'nda² tanımlanmıştır. Bugün geldiğimiz nokta itibariyle stokçuluk, ekonomik olduğu kadar artık Türk Ceza Kanunu'nda tanımlanan bir suç haline gelmiştir. Stokçuluk suçunda fail, tüketicileri mağdur ederek kazanç elde etmeyi amaçlar. Stokçular, belirli bir malın fiyatının yükselmesini beklerken büyük miktarlarda bu malı satın alırlar ve depolarlar. Bu durumda, piyasada talep arttığında veya tedariki azaldığında, stokçular ellerindeki malı yüksek fiyatlara satmayı amaçlarlar, bu da normal koşullarda tüketiciye zarar verir. Temel gıda ürünlerine yönelik benzeri uygulamayı Rusya-Ukrayna savaşında un, yağ, şeker vb. gibi temel gıda maddelerinde meydana gelen stoklama olaylarına tanık olunmuştur.

2.4. Haksız Rekabet

Sözlük anlamıyla rekabet, ticari mal ve ticari hizmet alanındaki iktisadi teşebbüsler arasında serbestçe ekonomik kararlar alabilmesine olanak sağlayan yarıştı ifade eder (Özkan, 2019). Günümüz şartlarında etkin ekonomik sisteme bakıldığında “liberal ekonomi”³ modeli ile karşılaşmakta olup bu sistem, yarış esaslı “serbest rekabet”e dayanmaktadır (Aksoy, 2011). Başka bir çalışmada rekabet, “Bir piyasada satıcıların, birbirleri aleyhine daha fazla müşteri çekerek mal ve hizmet satışlarını, karlarını artırmak için, aralarında giriştikleri yarış” şeklinde tanımlanmaktadır (Erdil, 2020). Daha genel bir ifade ile haksız

---

¹Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu Yönetmeliği'nde “stokçuluk” terimi “*olağanüstü hal, afet ve ekonomik dalgalanma dönemleri ile diğer acil durumlarda üretici, tedarikçi ve perakende işletmelerin piyasada darlık yaratan, piyasa dengesini ve serbest rekabeti bozan faaliyetleri ile tüketicinin mallara ulaşmasını engelleyen faaliyetleri*” olarak tanımlanmıştır.

²TCK mad.240'a göre stokçuluk “*Belli bir mal veya hizmeti satmaktan kaçınarak kamu için acil bir ihtiyacın ortaya çıkmasına neden olma*” eylemi olarak tanımlanmıştır

³Liberal ekonomi, genellikle, düşük vergiler, azaltılmış hükümet harcamaları ve en aza indirilmiş hükümet borçları gibi önlemler yoluyla kısıtlı bir maliye politikasını ve bütçelerin dengelenmesini savunan bir siyasi ve ekonomik felsefi yaklaşımdır.

rekabet, ekonomik hayata normal koşulların dışında tüketicini çekmek için yapılan haksız yarıştır (Akkaya, 2012).

Yukarıdaki tanımlarda görüldüğü üzere haksız rekabetin tanımlanmasında, “yarış” kavramının ortak noktayı oluşturduğu söylenebilir (Aslan, 2020). Dolayısıyla bu ekonomik yarışın diğeri ifade ile rekabetin tedarikçiler tarafından kötüye kullanımının engellenmesi tüketiciler ve diğeri ekonomik kişiliklerin korunması açısından kamusal zorunluluktur. Piyasa koşullarında ve dürüstlük kuralları çerçevesinde oluşmayan yarış ekonomik kişiliklerin zarar görmesine neden olmaktadır. Rakipler arasında ve tedarikçiler ile nihai tüketici müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen “aldatıcı veya dürüstlük kuralına aykırı davranışlar ile ticari uygulamalar” haksız rekabet olarak nitelendirilmektedir. Kısaca haksız rekabet; rekabetin, hileli davranış ile ve dürüstlük kurallarına aykırı olarak ekonomik rekabetin kötüye kullanılması olarak tanımlanabilir (Akkaya vd., 2019).

Türk hukuk sisteminde haksız rekabete yönelik ilk düzenlemeler; Rekabetin Korunması Hakkında Kanun,¹ Türk Ticaret Kanunu,² Borçlar Kanunu,³ Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu⁴ ve İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki Kanun’dur.⁵

Haksız rekabetin fahiş fiyatla ilişkisi birlikte değerlendirildiğinde, öncelikli olarak salt fiyatların artması, olağan piyasa koşullarında fiyat artışına neden olan pek çok haklı sebep var ise bu durum haksız rekabet olarak algılanmayacaktır. Fiyat artışının haksız rekabet olarak değerlendirilebilmesi için Türk Ticaret

---

¹Geniş bilgi için bakınız. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun. RG. 4054, S. 22140, T. 07/12/1994

²TTK m.55’de “dürüstlük kuralına aykırı reklamlar ve satış yöntemleri ile diğeri hukuksa aykırı davranışlar” ile “iş şartlarına uymama” şeklinde tanımlanmıştır.

³6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun “Haksız Rekabet” başlıklı 57. maddesi, 818 sayılı Borçlar Kanunu’nun 48. maddesinden alınmıştır.

⁴Bakınız geniş bilgi için; Fikir ve Sanat Eserleri Kanun

⁵Bakınız geniş bilgi için; 3577 Sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkındaki Kanun

Kanunu mad.55’de sayılan hallerden biri ile uyumlu olması gerekmektedir. Bu doğrultuda haksız rekabetin meydana gelebilmesi için fahiş fiyat artışları, ya dürüstlük kuralına aykırı olacak şekilde yapılmış olmalı ya da tüm ticari iş hayatını kapsayan ve nihai tüketiciler için de geçerli olan ekonomik iş şartlarına aykırılık oluşturmalıdır (Özkan, 2019).

2.5. Kavramlara İlişkin Eleştiri

Öncelikle belirtmek gerekmektedir ki, hukuk metnlerinde ve idari kurul kararlarında hele de yaptırım ceza olan kavramların, “hukuk devleti” ve “hukuk güvenliği” ilkeleri gereğince, açık ve net tartışmadan uzak olacak şekilde tanımlanmış ve yazım tekniği açısından içerik olarak, kişiden kişiye değişebilecek diğer ifade ile subjektif unsurlara yer vermemesi gerekmektedir. Hukuk tekniği açısından, “fahiş fiyat” tanımı yapılırken, madde metninde, “dalgalanma”, “acil durum”, “diğer”, “gibi”, “aşırı ve adil olmayan” subjektif kavramlar kullanılmıştır.

Fahiş fiyat tanımlamasında kullanılan kavramlar, nesnel ve objektif olmadıkları gibi anlaşılması, tanımlanması ve uygulanması da kişiden kişiye değişmektedir. Kısaca, bir ticari faaliyetin “fiyat” tarafını düzenleme ve yaptırıma bağlama iddiasında olan bu metin, yaratılan muğlaklık ve olası uygulama ve yaptırım farkları nedeniyle tartışmalı bir durum oluşumuna sebebiyet verecektir. Son olarak, bir fiyat artışına “fahiş” diyebilmek için artışın, “aşırı ve adil olmayan” sınır eşiğinin neresi olduğu, ne aşırıdır; ne değildir? hangi fiyat adildir; hangisi değildir? Tüm bu sorulara objektif ve somut veriler ile cevap bulamadığımız sürece kavrama bağlayacağımız hukuki anlam ve yük de tartışmadan uzak olmayacaktır. Dolayısıyla bir mal ve hizmetin fiyatındaki artışa teknik hukuk anlamında “fahiş fiyat artışı” diyebilmek için düzenlemeye konu olan hususun ekonomi bilimi ile olan ilişkisini dikkatten kaçırmamak gerekmektedir.

3. TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE FAHİŞ FİYATA İLİŞKİN DÜZENLEME

3.1. Yasal Düzenleme

1982 Anayasası'nda, temel hak ve hürriyetlere yönelik hem genel kısıtlamalar hem de özel kısıtlamalar öngörölürken ekonomiyi ve sözleşme hürriyetini genel olarak kendi haline bırakmış, ekonomi politiği tercihi olarak piyasanın kendi içeriğinde bir denge bulacağı varsayımı ile hareket etmiş; bunun doğal sonucu olarak da fiyatlama davranış ve eğilimlerine genellikle müdahale etmemeyi tercih etmiştir. Ancak kısmen de olsa “kamu yararı” amaçlı olacak şekilde özellikle olağanüstü hal, savaş, salgın hastalık ve pandemi, doğal afet, göç ve ekonomik kriz dönemlerinde Türk Ticaret Kanununda birtakım fiyatlandırma sınırlandırmasına gidilmiştir (Özkan, 2023).

Türk hukukunda aşırı fiyatlama yasaları olarak da ifade edilen ve tüketicileri fahiş fiyat artışlarına karşı korumak amacıyla yürürlüğe giren tüketiciyi koruma amacı yanında kamusal önemi gereği birçok yasa ve ilgili yönetmelik hukuk sistemimizde yer almaktadır. Bu yasalar, tüketicilerin aşırı fiyatlandırmaya karşı korunmasını (Kesici vd., 2020) Anayasa'da güvence altına alınan “sözleşme hürriyeti hakkı”nın ihlal edilmemesi ve perakende ticaretinin kamusalılığı açısından fiyat artışını sınırlandırmış koşulların piyasada oluşmasını beklemeksizin müdahalede bulunmuştur. Bu kapsamda pandemi sürecinde Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu Yönetmeliği çıkarılmak suretiyle ilk defa hukuki anlamda fahiş fiyat kavramı yasal düzenleme konusu olmuştur. Bu yönetmeliğe göre bir malın fiyatına fahiş fiyat diyebilmek için;

-Fiyat artışının, normal zamanlarda değil olağanüstühal, doğal afet, ekonomik kriz, piyasa dalgalanmaları ve acil durumlarda yapılmış olması,

-Fiyat artışının, kamunun temel ihtiyaçlarına yönelik beslenme, korunma, yaşama, barınma, sağlık ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarına yönelik zorunlu olan mal ve hizmetlerin fiyatlarında yaşanması,

-Fiyat artışının, üretime yönelik temel girdi ve diğer üretim maliyetlerindeki artış şeklinde haklı bir nedene dayanmaksızın yapılması,

-Fiyat artışının, aşırı olacak nitelikte ve makul olmayan şekilde yapılması gerekmektedir.

Türk hukuk sisteminde fahiş fiyatlarla mücadele konusundaki düzenlemeler başlangıçta haksız ticari uygulamalar kapsamında olup daha çok tüketicilere yönelik hukuk kurallarında değişiklik yapmak suretiyle başlatılmıştır. Zamanla 7244 sayılı Koronavirüs Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile birlikte yaygın hale gelen fahiş fiyat uygulamaları, idari para cezasının uygulanmasını gerektiren hukuka aykırı bir fiil olarak nitelendirilmiş ve fahiş fiyat artışlarıyla mücadeleye yönelik idari yaptırım ve denetim amaçlı “Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu” oluşturulmuştur. 2024 yılı içerisinde devam eden pandeminin etkileri ve altı ilimizi içerisine alan deprem sonrası yaşanan gıda krizi fahiş fiyat konusunda son noktaya gelmiş ve fahiş fiyatlara karşı verilen mücadele kapsamında 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununda Mayıs 2024 tarihinde değişikliğe gidilmiştir.

Fahiş fiyatlarla mücadele konusunda Türk hukuk sisteminde Türk Ceza Kanunu, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, Perakende Ticaret Kanunu, Türk Borçlar Kanunu, Tüketici- nin Korunması Hakkında Kanun, Yeni Koronavirüs Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun, Sebze ve Meyveler İle Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun temel yasal düzenlemelerdir.

Türk Ceza Kanunu'nda daha spesifik anlamda fahiş fiyatla m¼cadele konusunda "fiyatları etkileme" ve "mal veya hizmet satımından kaçınma" şeklinde iki ayrı suç tanımlanması yapılmıştır. Ceza Hukuku kapsamında "fahiş fiyat suçu", normal piyasa koşullarına göre kabul edilemeyecek derecede yüksek fiyatlarla mal veya hizmet satışı veya alımıyla ilgili olarak işlenen bir suçtur. Bu suç, genellikle acil durumlar, afetler, doğal felaketler veya diğer olağandışı durumlarda ortaya çıkar. Bu suç, t¼keticileri haksız bir şekilde mağdur ederek ticari kazanç sağlamayı amaçlayan haksız bir ticari uygulamayı temsil eder. Bu tür faaliyetler, genellikle belirli malların veya hizmetlerin talebinin aniden arttığı veya tedarikin azaldığı durumlarda ortaya çıkar. Örneğin, doğal afet sonrası su, gıda veya temel ihtiyaç maddeleri gibi ürünlerde fiyatların aşırı yükseltilmesi gibi durumlar fahiş fiyat suçuна örnek olarak verilebilir.

Söz konusu kavramlar ile ilgili olarak alt hukuk normu olarak bazı yönetmeliklerde de düzenlemeye gidilmiştir. Bu kadar yasal düzenlemeye rağmen fahiş fiyatla m¼cadele konusunda beklenen sonuç elde edilebilmiş değildir (Özkan, 2023). Dolayısıyla yasal düzenlemeden çok fahiş fiyata ilişkin temel yapısal sorunlar üzerinde durulmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

3.2. İdari Denetim

Son bir yıl içerisinde gıda hakkı kapsamında fahiş fiyat ile m¼cadele konusunda bir taraftan merkezi yönetim olarak bakanlıklar, bir taraftan da yerel yönetimlerin zabıta müdürlükleri tarafından idari denetimler sıklaştırılmıştır. Kamunun beslenme, sağlıklı yaşama, barınma ve korunma gibi temel gıda ihtiyaçlarını karşılayan zorunlu mal ve hizmet sektörlerinde, hem vatandaşların fahiş fiyat artışıları sonucunda mağdur olmasını engellemek, hem de piyasada adil ve şeffaf bir ticaret düzenini tesis etmek amacıyla denetimler yapılmaktadır. Özellikle temel gıda ürünlerinde spekülatif fiyatlandırmalarla ilgili gelen

şikayetler doğrultusunda başta ulusal, yerel ve zincir marketler olmak üzere fahiş fiyat artışları titizlikle denetlenmektedir.

Ticaret Bakanlığı tarafından 81 il genelinde 12 ayda (Ocak-Aralık) 400 binden fazla işletme ve 15 milyon 50 bin 390 ürün denetlenmiş, 194 bin 303 aykırılık tespit edilmiştir. 442 milyon lira il müdürlüklerince idari para cezası kesilmiştir. Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu tarafından 362 milyon lira ceza uygulamasına karar verilmiş ve tahsil edilmiştir. Ayrıca Tüketici Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğümüz tarafından da bu yılın 11 ayında 3 milyar 954 milyon lira ceza tahakkuk ettirilmiştir. Fahiş fiyat artışı yapıldığı tespit edilen ürünler, Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu'nca değerlendirilmiş ve ilgili mevzuat doğrultusunda 100 bin TL ile 1 milyon TL arasında idari para cezaları uygulanmıştır. Stokçuluk hallerinde ise öngörülen ceza tutarı her bir aykırılık için 1 milyon TL ile 12 milyon TL arasında uygulanmaktadır.

Ancak konu ile ilgili asıl sorun şu olsa gerektir ki, yukarıda ifade edildiği gibi konuya ilişkin birçok yasal düzenleme varken fahiş fiyat ile mücadele edilememesinde başka nedenlerin varlığını aramak gerekmektedir. Bu konuda denetim ve cezaların yetersizliği ön plana çıkmaktadır.

3.3. Diğer Uygulamalar

Fahiş fiyat uygulaması ile ilgili Ticaret Bakanlığı vatandaşlar için Alo 175 ve E-devlet uygulaması üzerinden “Haksız Fiyat Artışı Bildirimi” formu doldurarak CİMER üzerinden ilgili birimlere şikayette bulunabilecektir. Tüketiciler şikayetlerini Alo174 Whatsapp (0 501 174 0 174) hattı üzerinden yapabileceği gibi, oluşturulan Alo 174 hattı üzerinden, alo174@tarimorman.gov.tr adresine e-mail göndererek, Alo174 mobil uygulaması veya web adresi üzerinden canlı destek yoluyla oluşturulabilmektedir. Bu uygulamalar anlık denetim için olumsuz uygulamalardır.

4. TARIM ENDEKSLİ GIDA SEKTÖRÜNDE FAHİŞ FİYAT

Tarım sektörü, insan besini olabilecek bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, piyasaya arzı, bunların kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, sözkonusu ürünlerin uygun koşullarda muhafaza edilmesi, işlenmesi, saklanması, depo edilmesi ve pazarlanmasını ele alan ekonomik faaliyetlerin (Dinler, 1996) tamamı ile iç ve durgun sularda veya özel nitelikli alanlarda yapılan balıkçılık faaliyetlerinin tümüdür (TÜSİAD, 2008).

Son dönemde karşılaşmış olduğumuz salgın hastalıklar, bölgesel savaşlar, doğal afetler, kitlesel göç vb. gibi birçok olay, geleceğe ilişkin belirsizliklerin oluşmasına ve beraberinde serbest piyasalarda güvensizlik ortamının doğmasına tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de beklenmeyen fiyat artışlarına neden olmuştur (Ulusoy vd., 2020). Genel anlamda Türkiye’de son beş yıldır sürekli artan mevsimlik yaş meyve ve sebze fiyatlarındaki artış kendisini fahiş fiyat artışı olarak algılanmasına neden olmuş ve bu konuda birtakım yasal düzenlemeye ve kısıtlamalara gidilmiştir.

Özellikle son zamanlarda Dünyada olduğu gibi Türkiye’de aşırı fiyat artışları nedeniyle günlük ihtiyaç duyulan sağlıklı gıda maddelerine erişimde güçlük çekilmesi gündeme gelmiştir. Bu süreçte, durumu fırsat bilen tacirlerin haksız kazanç sağlamak için fırsatçılık yaparak fahiş fiyat uyguladıkları, bazı ürünler için stokçuluk yaptıkları ve haksız rekabete konu olan eylemde bulundukları gözlemlenmiştir. Ancak tarım sektörünün diğer sektörlerden farklı olarak kamunun günlük ihtiyaç duyduğu sağlıklı gıdaya erişim ile ilgili olması ve zaman zaman erişimde güçlük çekilmesi, “yaşama hakkı” da dahil pek çok sosyo-ekonomik ve hukuki sorunu beraberinde getirmesi nedeniyle mevsimlik yaş meyve ve sebze fiyatlarında doğal olmayan fiyat artışının varlığı gözlemlenmiştir. Tartışmanın başlığı “fahiş fi-

yat” olarak tanımlanırken gıda fiyatlarında anormal artış hayatın her alanına yansımıştır.

Dünya Bankası’nın küresel gıda fiyatlarını analiz ettiği 2023 tarihli raporuna göre; 2020’den itibaren Türkiye’de gıda fiyatları her ay artarken, gıda enflasyonunun en yüksek olduğu dördüncü ülke olmuştur. Rapora göre, Eylül 2020 ile Eylül 2023 arasındaki son 3 yılda Türkiye’de gıda fiyatları yüzde 338 artarken dünyada sadece yüzde 24 artış göstermiştir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) verilerine göre, küresel gıda fiyatları son yıllarda düşüş eğiliminde olmasına rağmen, 2024 yılı Şubat ayı itibarıyla hafif bir artış eğilimi göstermiştir. Bu eğilim, 2024 yılının Ağustos ayında gıda fiyat endeksinin 124,4 seviyesinde gerçekleşmesiyle somutlaşmıştır¹ (Grafik:1).

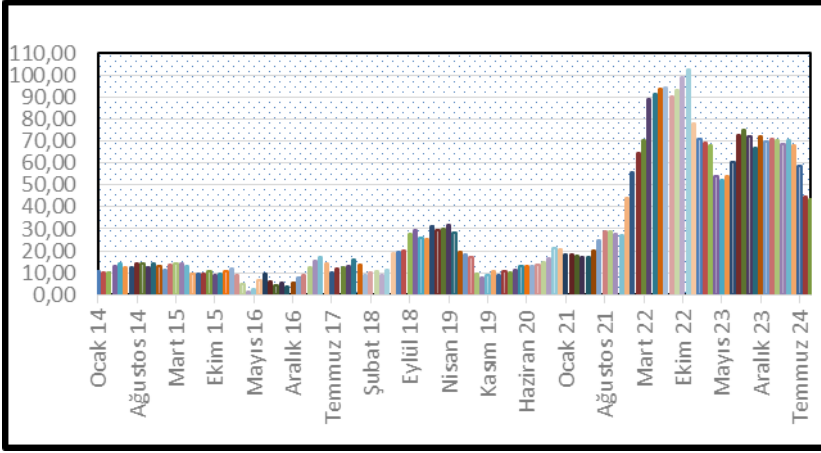
Global ölçekte gıda fiyatları son dönemlerde düşüş eğilimi göstermekte olup, bu düşüş konjonktürel sebeplerle yavaşlasa da Türkiye’deki fiyat artışı kesintisiz bir biçimde 50 ay boyunca devam etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) verilerine göre, Eylül 2020’den itibaren sürekli artış gösteren gıda ürünleri, 2024 yılının Ağustos ayında aylık bazda %1,10 oranında bir düşüş yaşamıştır. Küresel gıda fiyatların Ağustos ayında yıllık yüzde 1,1 düşüş kaydederken Türkiye’de gıda enflasyonu yıllık yüzde 44,8 artış göstermiştir.²

---

¹ Geniş bilgi için bakınız; <https://tuik.gov.tr/Bulten/Tuketici-Fiyat-Endeksi-Agustos-2024-53624>

² Geniş bilgi için bakınız; <https://tuik.gov.tr/Bulten/Tuketici-Fiyat-Endeksi-Agustos-2024-53625>

Grafik 1:2014-2024 Gıda Fiyat Artış Grafiği

Kaynak: Yazar

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi artışın fiyatlar genel seviyesi üzerinde ciddi baskı oluşturduğu tartışmasızdır. Ancak sektörel fiyat artışlarının bir kısmı fahiş fiyat artışı olduğu kadar büyük çoğunluğu yapısal neden kaynaklıdır. Bu nedenler;

4.1. Tarım Sektöründe Fahiş Fiyat Artışına Neden Yapısal Özellikler

Tarım sektöründe fiyat artışına neden yapısal özellikler olduğu gibi insani unsurların da bulunduğu bir gerçektir (Can, 2008). Türkiye'de tarım sektöründe göze çarpan yapısal özellikler beraberinde fiyat artışına da neden olmaktadır (Cavlak vd., 2022). Özellikle küçük meta üretiminin yaygın olması, toprak dağılımının çok parçalı olması ve verim düşüklüğü ön plana çıkan yapısal sektörel nedenlerdir (Demirağ vd., 2024). Yapısal nedenlerin dışında gıda fiyatlarının aşırı derecede artmasının olası nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

- **Girdi Maliyetleri Artışı;** Fahiş fiyat artışı konusunda birinci neden tarımsal üretim sürecine ilişkin girdi maliyetlerindeki yüksek artışlardır. Türk tarım sektöründe, ulusal ekonomide yaşanan maliyet enflasyonu sonucu gerçekleş-

şen yüksek maliyet artışları arz üzerinde baskı oluşturarak tarımsal ürünlerin arzı konusunda fiyat farklılaşmasına yol açmaktadır (Bayramoğlu vd., 2015). Burada öne çıkan temel neden petrol fiyatlarındaki artışlardır. Bunun yanında petrol fiyatlarındaki hareketlenmeler tarımsal ürün fiyatlarının artışına neden olmaktadır. Elektriğin birim maliyetinin her geçen gün artması, gübre fiyatları yanında, taşınmaz kirası artışı, tohum, ilaçlama, işçilik maliyetleri ve ekim-dikim malzeme maliyetlerinde de artışlar söz konusudur.

- **İklim Değişikliği;** Küresel iklim değişikliğinin tarım ürünleri üzerindeki olumsuz etkileri ve son yıllarda sıkça karşılaşılmış olduğumuz doğal afetler tarımsal yapılar üzerinde negatif etkiler doğurmaktadır. İklim olayları kapsamında zamansız don olayları ve aşırı soğuklar, seller ve kuraklık fırtına-kasırğa-tayfun, yangın, deprem ve tsunami tarımsal ürünlere olumsuz zararlar vermekte, ürün verimi ve rekolteyi düşürmekte ve dolaylı olarak da arzın azalmasına neden olmakta dolayısıyla fiyat artışına neden olmaktadır (Bayramoğlu vd., 2015).

- **Lojistik Maliyetleri Artışı;** tarımsal ürünlerin şehirlerarası nakliyesinde oluşan masraflardaki artış önemli bir nedendir. Bunun yanında üretim noktasından tüketim noktasına ürünlerin akışında yer alan komisyon ve aracılık hizmeti verenlerin ücreti ile kar marjlarındaki artış beklentisini diğer bir nedendir. Rusya-Ukrayna savaşında yaşandığı gibi savaş, terör gibi olaylar tarımsal ürünlerin tedarik edilmesi ve sevkiyatında sıkıntılara neden olmakta dolayısıyla fiyat artışına neden olmaktadır. Buna ek olarak son dönemde yaşamış olduğumuz pandemi nitelikli salgın hastalıklar gıda fiyatlarında aşırı artışlara neden olmuştur.

- **Makro Ekonomik Nedenler;** Tarım ürünlerine yönelik küresel ölçekli fiyatların yükselmesinde ana itici güç; yüksek faiz oranı, enflasyon ve döviz kuru artışı olarak

karşımıza çıkmaktadır. Örneğın emtia fiyatlarının artması, döviz kurundaki artışlar ve enflasyonun gıda fiyatlarının artmasında önemli etkileri vardır. Tarım sektöründe üreticiye yeterli teşvik ve desteklerin verilememesi, tarımsal alanda sosyal güvenlik sisteminin yetersizliğı, TARSİM alanındaki sorunlar, vergileme tekniğı konusunda özellikle alım ve satımdaki KDV oranlarındaki farklılıkların gıda fiyatlarına yansması da fiyat artışına neden olmaktadır.

- **Yapay Nedenler;** Yukarıdaki yapısal nedenleri bahane ederek kötü niyetli tacirlerin mevcut olağan durumu kötüye kullanarak istismar etmekte, kamuoyunda fahiş fiyat algısı oluşturmakta, stokçuluk yapmakta, satıcıların aralarında gizli olarak anlaşma yapmaları gibi etik dışı davranışların varlığından söz edilmektedir. Yapısal nedenlere bağı fiyat artışı makul ve mantıklı karşılanırken yapay nedenlere bağı fiyat artışı hem tüketiciler hem de kamu tarafından kabul edilmemekte dolayısıyla birtakım adli ve idari tedbirlerin alınmasına neden olmaktadır.

- **Diğer Nedenler:** Tarım sektöründe fiyatlardaki artış nedenlerinin yapısal nedenleri yanında izlenmekte olan tarım politikalarının tutarsızlığı, tüketime endeksli planlı tarımsal üretimin uygulanmaması, tarım sayımının yapılmamış olması gibi kamusal olumsuz koşulların da etkisi sözkonusudur. Dolayısıyla tarımda üretim planlamasına geçilmesi (Çimen vd., 2024), tarımsal üretim planlamasıyla ürün veya ürün gruplarının arz ve talep miktarlarına göre belirlenmesi, fahiş fiyat uygulaması ile mücadelede önemli argümanlardan birisi olacaktır. Diğer taraftan gıdanın bireylerin günlük tüketim ihtiyaç endeksinde payının yüksek olması ve gelişmekte olan ülkelerde bu durumun orta gelir düzeyinde kişilerin harcamalarının büyük bir kısmını gıdaya ayırması da gıda fiyatları üzerinde yükselişe diğer ifade ile talebe bağı fiyat artışı yönünde baskı oluşturur.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Son birkaç yıldır dünyayı ve Türkiye’yi etkisi altına alan küresel salgınlar, bölgesel savaşlar, doğal afetler ve ekonomik krizler, tarım sektörü de dahil olmak üzere birçok sektörde beklenmedik fiyat artışlarına yol açmıştır. Özellikle tarım sektörü tabanlı gıda ürünlerindeki maliyet artışları, arz-talep dengesizlikleri ve spekülâtif fiyatlama stratejileri, fahiş fiyat uygulamalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda ekonomi hukuku argümanları ile fahiş fiyatlarla mücadele konusunda özellikle tarım ve gıda önlemler alındığı görülmektedir. Bu kapsamda 2024 yılı Mayıs ayında Türk Ticaret Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun değişikliği bunlardan birisidir. Kanun değişikliği ile birlikte fahiş fiyat artışları ve stokçuluk için öngörülen idari para cezaları önemli ölçüde artmış, işletmeler için iş yerlerinin kapatılması da dahil idari yaptırım öngörülmüştür. Ancak istenen olumlu sonuç elde edilememiştir.

Öneriler

Bu çalışmada elde edilen nitel bulgular ve kanunların uygulanmasından ortaya çıkan sonuçlara göre yasa koyucu, uygulayıcı ve sorumlulara birtakım öneride bulunmak yerinde olacaktır. Şöyle ki;

- Tarım ekonomisinde fiyatlar genel seviyesindeki artışı piyasa koşullarında minimize etmek için doğrudan etkenleri göz ardı edip, dolaylı etkileri giderme amacına yönelik yasa değişikliği fiyatlar genel düzeyini aşağı çekmeye yeterli olmamıştır. Sadece yasal düzenlemelerde yapılacak değişiklik özellikle temel gıda endeksli tarım sektörü alanındaki fahiş fiyatlarla mücadele edilmesinde yeterli olmayacaktır. Sadece yasal yaptırımlar ile tarımda fahiş fiyatların kontrol altına alınması mümkün görünmemekte, tarım sektöründe fiyat artışına temelde neden olan daha yapısal önlemlerin alınması gerektiği değerlendirilmektedir. Fiyat artışlarının minimize edilmesi için üretim

planlaması ve tarım endeksli gıda ürünlerinde daha geniş çaplı ekonomik politikaların uygulamaya konulması gerekmektedir.

- Türkiye’de yaş sebze meyve pazarlaması, Sebze ve Meyveler İle Yeterli Arz Ve Talep Derinliğı Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun diğer ifade ile Hal Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanun ile marketlerin ve diğer perakendecilerin tüketicilere daha uygun fiyatla ürün satabilmelerine imkan tanımak için doğrudan üreticiden ürün alma hakkı verilmiştir. Ancak uygulamada pazarcı esnafı yaş meyve ve sebzeyi hal esnafından alırken marketler satışa konu etmiş olduğı ürünü hiçbir aracı olmadan doğrudan üreticiden alma imkanına sahiptir. Dolayısıyla bu durumda marketlerde fiyatların daha düşük olması gerekirken pazardan daha yüksek olduğı görülmektedir. Bu durumda uzun süredir beklemeye alınan Hal Kanunu ivedi olarak çıkarılmalı gıda hakkı yaşama hakkının bir parçası olduğı kabul edilmeli kamu yararı amaçlı **üreticiden doğrudan alınan ürünlerde kar marjı sınırlandırılmalı, “yasal sınır” getirilmelidir.**

- Tarımsal zirai ürünlerin üretim sürecinden tüketiciye kadar ki aşamalarındaki tedarik zincirindeki aracı hizmet ve elleçleme bedellerinin yeniden düzenlenmesi, hatta fiyat sabitlenmesine gidilmesi, aracılık hizmet ve maliyetlerinin en aza indirilmesi, gıda ürünlerinin alım-satımında ödenen KDV oranlarının sıfırlanması ya da en az seviyeye indirilmesi gerekmektedir.

- Fahiş fiyat denetimi konusunda belediye tanzimli satış noktaları artırılmalı, tarım kredi kooperatifleri özendirilmeli ve üretici kooperatiflerinin karlılıktan çok kamu yararı amaçlı sunacakları ürün kalitesi, ürün çeşitliliğı ve fiyat uygulamaları gibi pozitif uygulamalar fahiş fiyat ile mücadele konusunda artı işlev görecektir.

- Elde edilen sonuçlar göstermiştir ki, birçok yasal düzenleme yanında temel uygulamanın denetim ağırlıklı olması gerektiğı savını güçlendirmiştir.

KAYNAKLAR

- Akalın, K. H. (2007). “Orta Çağ İktisat Zihniyetinde Adil Fiyat Kuramı”, Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11 (2), s. 25- 48.
- Akkaya, M. A., (2012), *Ticaret Hukuku*, Yediiklim Yayıncılık, Ankara. ISBN:978-605-344-079-7.
- Akkaya, M. A., DüNDAR, E., Karaman, D., Gökalp, Ö., Kılıç, Ü., Koç, D., (2019). *Ticaret Hukuku*, Lisans Yayıncılık, İstanbul. ISBN:978-605-344-079-6.
- Aksoy, M. A. (2011), Haksız Rekabet Halleri ve Haksız Rekabetin Tespiti, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Aslan, İ. Y. (2020). *Rekabet Hukuku Dersleri 7*. Bası, Ekin Basın Yayın Dağıtım
- Bayramoğlu, T. A. ve Koç Y. A. (2015). Türkiye’de Gıda Ve Tarımsal Ürün Fiyatlarını Uluslararası Belirleyicileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), s.63-74.
- Can, M. (2008), Dünya Gıda Fiyatlarının Yükselmesinin Piyasa Yapısıyla İlgisi; Artış Nedenleri Sonuçları ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, *Maliye Dergisi*, Sayı 155. s.163-172.
- Cavlak, N., Selvi, M.S. (2022). Gıda fiyatlarındaki aşırı artışların olası nedenleri ve Covid-19’un Etkisi. *GIDA* (2022) 47 (1) 42-54 doi: 10.15237/gida.GD21135
- Çimen, A. O. ve Bülent G. (2024) “Türkiye’deki Tarımsal Üretim ve Hukuki Boyutu”, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, Sayı:30 (1), s.61-68.

- Demirağ, İ., ve Sağır, M. (2024). Gıda fiyatları neden yükseliyor? Türkiye’de tarım ürünleri üretici fiyatları ve döviz kuru etkisinin ARDL İle incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 42 (1), 33-46
- Dinler, Z. (1996), *Tarım Ekonomisi*, Ekin Kitapevi Yayını, Bursa
- Erdil, E. (2020). *Haksız Rekabet Hukuku*, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- FAO (2003). Assuring Food Safety and Quality. p. 76. Rome <http://www.fao.org/docrep/006/y8705e/y8705e00.htm>, Food Journal. Vol. 114 (3), pp.353 - 371 (2012).
- Söyler, Y. (2021). “Yeni Bir İdari Suç Olarak Covid-19 Salgın Sürecinde İhdas Edilen Fahiş Fiyat Artışı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı 45, 2021, s. 463-488.
- Türkay, O. (1986). *Mikro İktisat Teorisi*, Cilt 1, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 551, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara.
- TÜSİAD (2008). *Türkiye’de Tarım ve Gıda: Gelişmeler, Politika ve Öneriler*, TÜSİAD Yayın No: T/2008-05/459, İstanbul.
- Ulusoy, A. ve Şahingöz, B. (2020). Türkiye’de Gıda Ürünleri Fiyatlarının Enflasyon Üzerindeki Etkisi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 45-55.
- Ünal, Ç. (2009). Aşırı Fiyatlama Kavramı ve Aşırı Fiyatlama Davranışının Rekabet Hukukundaki Yeri, Rekabet Kurumu – Uzmanlık Tezleri Serisi No: 103, 2009.

İnternet Kaynakları

<https://data.tuik.gov.tr>

<https://sozluk.gov.tr>

<https://www.fao.org>

<https://www.worrlbank.org>

www.mevzuat.gov.tr, Tarım Kanunu.

www.mevzuat.gov.tr, Fiyat Etiketi Yönetmeliği

www.mevzuat.gov.tr, Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulu Yönetmeliği

www.mevzuat.gov.tr, Perakende Ticaret Kanunu

www.mevzuat.gov.tr, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun

www.mevzuat.gov.tr, Tarımsal Üretimin Planlanması Hakkında Yönetmelik

www.mevzuat.gov.tr, Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği

www.mevzuat.gov.tr, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

www.mevzuat.gov.tr, Türk Borçlar Kanunu

www.mevzuat.gov.tr, Türk Ceza Kanunu

www.mevzuat.gov.tr, Türk Ticaret Kanunu

www.mevzuat.gov.tr, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

GERÇEK KİŞİ TACİRİN BASİRETİLİ İŞ ADAMI GİBİ HAREKET ETME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN ÖNGÖRÜLMEZLİK TEORİSİ İLE BİRLİKTE DEĞERLENDİRİLMESİ

Şeyda ŞANLI¹

1. GİRİŞ

Gerçek kişi tacir, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 12. maddesinde yer alan ve işletmeyi kısmen veya tamamen kendi adına işleten kişiyi tanımlayan hükme dayanmaktadır. Gerçek kişi tacirlerin yaptıkları işlerin tümü, tüzel kişi tacirin aksine ticari iş olamayabilecektir. Buna “ticari iş karinesi” denir (TTK m. 19). Buna göre, tüzel kişi tacirlerin yaptığı işlem ve eylemlerin tümü ticari iş olarak nitelendirilebilecekken; gerçek kişi tacirin yapmış olduğu işlem ve eylemlerin ticari iş olup olmadığının tespitinin somut olaya göre değerlendirilmesi gerekecektir.

Tacir, ticari işletmesi ile ilgili işlerinde basiretli iş adamı gibi hareket etmesi gerekir (TTK m. 18/II). Basiret, öngörü anlamına gelir². Tacirin yükümlülükleri arasında yer alan basiretli iş adamı gibi hareket etmesinden kasıt, tacirin tüm ticari faaliyetlerini yerine getirirken, sağduyulu ve bir adım ötesini görerek hareket etmesidir³. Tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğünün olması tüm ticari faaliyetlerinde gerekli dikkat ve özeni göstermesidir. Tacir, gerekli dikkat ve özeni gösterirken ortalama bir tacirden beklenen davranışlardan daha da fazla, iyiniyet ve dürüstlük kurallarına uygun davranışlar sergilemelidir.

---

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, ssanli@gelisim.edu.tr, 0000-0002-9484-0515

²Mahmut Kızır, “Yargıtay Kararları Işığında Basiretli İşadamı Gibi Hareket Etme Yükümlülüğünün Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanmasına Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2011, s. 247.

³Sami Karahan, Ticari İşletme Hukuku, 20. Bası, Konya 2011, s. 86; Rıza Ayhan, Ticari İşletme Hukuku, Turhan Kitapevi, Ankara 2007, s. 203; Rıza Ayhan/Mehmet Özdamar/Hayrettin Çağlar, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre, Ticari İşletme Hukuku, Genel Esaslar, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 93.

Tarafların akdetmiş oldukları sözleşmede daha önceden öngörülmesi mümkün olmayan önemli değişikliklerin vuku bulması halinde, borçludan sözleşmeden kaynaklı borçlarını aynen ifasını talep etmek dürüstlük kurallarına aykırılık teşkil edecektir. Bu sebeple, hakim dürüstlük gereği sözleşmeyi yeni şartlara uyarlamalı ve gerekirse feshetmelidir. Bu duruma “Öngörülmezlik Teorisi” denir. Öngörülmezlik teorisi her ne kadar tacirler açısından uygulama alanı bulsa da, tacirlerin tacir sıfatına sahip olmayanlardan farklı olarak TTK m. 18/II hükmü gereğince, basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü de vardır. Tacir ilgili yükümlülük uyarınca, özenli hareket etmesinin yanı sıra, öngörülebilir nitelikteki olaylara karşı tüm tedbirleri almasını da ifade eder.

1.1. GERÇEK KİŞİ TACİR VE TİCARİ İŞ KARİNESİ

1.1.1. Gerçek Kişi Tacir

TTK m. 12’ye göre, gerçek kişi tacir ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işleten kişilere denir. Aynı düzenlemeye göre, ticari işletme kurup açtığını kamuoyuna duyuran veya işletmesini ticaret siciline kaydeden kişiler, işletmeye fiilen başlamamış olsalar bile tacir olarak kabul edilirler.

TTK m. 12/I’e göre, bir kişinin gerçek kişi tacir olarak adlandırılabilmesi için üç önemli koşul bulunmaktadır. İlk olarak, ilgili kişinin bir ticari işletmeye sahip olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, bu ticari işletmenin aktif bir şekilde işletilmesi de zorunludur. Son olarak, işleten kişinin ticari işletmeyi tamamen veya kısmen kendi adına işletiyor olması gerekmektedir. Bu üç durumun bir arada olması halinde ilgili kişi gerçek kişi tacir sıfatına sahip olacaktır¹. Aynı maddede, bir kişinin tacir

---

¹ Fatih Bilgili/Ertan Demirkapı/Alper Özboyacı, Ticari İşletme Hukuku, 9. Bası, Dora Yayınları, Bursa 2023, s. 80; Sabih Arkan, Ticari İşletme Hukuku, 29. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2023, s. 122; ayrıca bkz. Diğdem Gür-

sıfatına sahip olabilmesi için ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işletmesi yeterli olacağı ifadesi yer almaktadır. Kanun koyucu tarafından ticari işletmenin “kısmen dahi olsa” kendi adına işletmesi ifadesi, adi şirketin gerçek kişi ortaklarının, ortaklık adına ticari işletme işletmesi ihtimalinde, ortaklarının her birinin ayrı ayrı tacir sıfatına sahip olacakları ile ilgilidir¹.

TTK m. 12/II hükmünde kimlerin tacir sayılacağı ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Buna göre, bir ticari işletmenin kurulduğunun ve açıldığının ilan edilmesi veya işletmenin ticaret siciline tescili, işletmenin fiilen faaliyet göstermesiyle aynı hukuki sonuçları doğuracak; böylece tacir sıfatı ticari işletme işletilmeden önce kazanılmış olacaktır. Bununla birlikte, TTK m. 12/II’ye göre, tacir sıfatının kazanılması için ticari işletmenin ticaret siciline tescili zorunlu bir şart olmayıp², ticari işletmenin işletilmesi yeterli olacak; ayrıca işletmenin ticaret siciline tesciline gerek olmayacaktır. Öte yandan tacir, işletmesini ticaret siciline tescil ettirirse, henüz faaliyete geçmemiş olsa bile tacir sayılacaktır³.

Bir kişinin gerçek kişi tacir olarak kabul edilmesi için, TTK m.12/II hükmünde belirtilen koşulların yanı sıra, bazı istisnai durumlar da mevcuttur. Özellikle, kişinin kendi özel durumları, işlerinin niteliği veya meslek ve görevleri nedeniyle, kanuna veya bir mahkeme kararına aykırı olarak veya başka bir kişinin veya resmi bir makamın iznine ihtiyaç olmasına rağmen,

---

büz Göç, “Gerçek Kişi Tacir”, Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Berlin Konferansı, (Trabzon, Türkiye, Aralık 2017), s. 117-128.

¹ Reha **Poroy/Ünal Tekinalp/Ersin Çamoğlu**, Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku I, 15. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021, s. 21; **Ülgen/ Helvacı/Kendigelen/Nomer Ertan/Kaya**, s. 259; **Arkan**, s. 123; **Gürbüz Göç**, s. 121; Şeyda **Şanlı**, Adi Ortaklıklarda Taşınmazların Sermaye Olarak Konulması, Doktora Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, 2023, s. 22

² Ticari işletmenin ticaret siciline tescilinin etkisinin açıklayıcı nitelikte olmasından kaynaklıdır.

³ Hüseyin **Ülgen/Mehmet Helvacı /Fusun Nomer Ertan/Arslan Kaya**, Ticari İşletme Hukuku, 7. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021, s. 260; Mehmet **Bahtiyar**, Ticari İşletme Hukuku, 22. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2023, s. 85; **Gürbüz Göç**, s.120.

izin almadan bir ticari işletmeyi işletmesi durumunda, yine gerçek kişi tacir olarak kabul edilir (TTK m. 14). Aynı zamanda TTK m. 14 hükmünde ifade edildiği üzere, ticaret yapmaktan men edilenlerin de ticari işletme işletmeleri halinde tacir sayılacağı düzenlenmiştir.

1.1.2. Ticari İş Karinesi

TTK m. 19 hükmü, tacirin borçlarının kural olarak ticari nitelik taşıdığını belirtmiştir. Bununla birlikte, gerçek kişi tacir yaptığı işlem sırasında bu işlemin ticari işletmesiyle ilgili olmadığını açıkça belirttiği veya işin ticari niteliğe uygun olmadığı durumlarda, borç adi iş olarak değerlendirilir. Hükmün devamında, taraflardan yalnızca biri için ticari nitelik taşıyan sözleşmeler, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğer taraf için de ticari nitelikte kabul edileceği şeklinde ifade etmek suretiyle, ticari iş karinesini düzenlemiştir. Bu bağlamda, gerçek kişi tacirlerin yaptığı işlerin tümü, tüzel kişi tacirin aksine, ticari iş sayılmayacaktır. Başka bir ifadeyle, bir tacirin basiretli iş adamı gibi davranma yükümlülüğü, ticari faaliyetler sırasında var olan bir zorunluluktur. Dolayısıyla, gerçek kişi tacirin gerçekleştirdiği işin ticari nitelikte olup olmadığının belirlenmesi önemlidir. Çünkü bu tespit, tacirin ticari işletmesiyle ilgili sorumluluklarını etkileyebilecektir.

Yapılan işin ticari nitelikte olup olmadığını belirlemek için çeşitli kriterler göz önünde bulundurulmaktadır. TTK m. 3 hükmüne göre, TTK'da düzenlenen veya ticari işletmeyi ilgilendiren işlerin tümünü ticari iş kapsamında değerlendirmiştir¹. Dolayısıyla TTK'da düzenlenen işler ister sözleşmeden ister sebepsiz zenginleşmeden isterse de haksız fiilden kaynaklansın

---

¹ “...(d)avalılar tacir olup dava konusu alacak ticari işletmesi ile ilgili olduğundan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun ilgili maddesine göre; taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmeler, Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılır ve dava konusu alacak için ticari faizi istenebilir...”
Yarg. 6.HD. E. 2021/2019, K.2022/1183 07.03.2022 (sinerjimevzuat)

yani borcun kaynağı ne olursa olsun sadece TTK'da düzenlenmesi sebebiyle yapılan iş, ticari iş sayılacaktır¹. Aynı zamanda, sırf TTK'da düzenlenmesi sebebiyle ilgili işin tarafları tacir sıfatına sahip olmasa da, yapılan iş yine ticari iş olacaktır².

Konumuz özelinde, gerçek kişi tacirin ticari işini yerine getirirken basiretli iş adamı gibi hareket edip etmediğinin tespiti noktasında, ilk olarak gerçek kişi tacirin yapmış olduğu işin ticari iş olup olmadığının belirlenmesi önem arz edecektir. Bu bağlamda, TTK m. 19'a göre, gerçek kişi tacirin işi ya da eylemi yaptığı sırada, ilgili işin ya da eylemin ticari işletmesi ile ilgili olmadığını karşı tarafa açıkça bildirmesi halinde ya da işin niteliği ticari iş olmasına elverişli değilse, gerçek kişi tacir tarafından yapılsa bile yapılan iş ticari iş sayılmayacaktır³. Yapılan açıklamalar ışığında, gerçek kişi tacirin yaptığı işlerin tümü ticari iş olarak kabul edilmeyecekken; tüzel kişi tacirlerin yaptığı işlerin tümü ticari iş sayılacaktır.

Bununla birlikte, ticari işlemin bir tarafı tüketici ise ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) 'da özel düzenleme varsa, bu durumda özel hüküm olarak TKHK uygulanacaktır. Yargıtay bazı kararlarında, gerçek kişi tacirin tüketici sayılabileceğini⁴; tüzel kişi tacirin ise yaptığı

---

¹ **Arkan**, s. 69; Nazım **Aksoy**, "Aşırı İfa Güçlüğü Hükümünün Ticari İş Ve Basiretli İş Adamı Açısından Değerlendirilmesi", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 34, 2021, s.123; Kürşat **Göktürk**, "Ticari İş Kavramı, Sınırlandırılması ve Faiz Meselesi", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2015, s. 3-44; Serhan **Dinç**, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticari İş Kavramı", Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 3-4, 2014, s.173-191.

² TTK'da düzenlenen işler mutlak ticari iş olarak anılmaktadır. Ali **Bozer**/Celal **Göle**, Ticari İşletme Hukuku, 8. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2023, s. 31; Hayri **Domaniç**, Ticaret Hukukunun Genel Esasları, 4. Bası, Temel Yayın-Dağıtım, İstanbul 1988, s. 15; **Dinç**, s. 178.

³ **Arkan**, s. 207; **Aksoy**, s. 124.

⁴ Yargıtay "...davacının gerçek kişi tacir olmasının kullandığı tüm kredilerin ticari kredi olduğu anlamına gelmediği, sözleşme hürriyeti çerçevesinde gerçek kişi tacir olan davacının bireysel kredi kullanmasına engel bir yasal düzenlenmenin bulunmadığı..." şeklinde içtihat etmiştir. Yarg. 11. HD. E. 2021/8006, K. 2023/2024, 03.04.2023 (sinerjimevzuat)

işlerin tümünün ticari olması sebebiyle kural olarak¹ tüketici sayılamayacağını içtihat etmiştir². Gerçek kişi tacirin ticari işletmesi ile ilgili yaptığı işler ticari iştir (TTK m.19)³. Bu sebeple, gerçek kişi tacirin somut olayda bir mal veya hizmeti edinmesi, kullanması veya yararlanması söz konusu olsa da ilgili eylemi ya da işlemi ticari işletmesi ile ilgili yapması halinde, yapılan işin ticari iş olarak değerlendirilmesi gerekecektir⁴. Zira TKHK m. 3/1-k hükmüne göre, tüketici bir mal ya da hizmeti edinmesi, kullanması ya da yararlanması ticari veya mesleki olmayan amaçlarla yapmaktadır.

TTK m. 18/II'de belirtildiği üzere, tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü, ilgili tacirin ticari faaliyet

---

¹ “İstisnai de olsa tüzel kişi tacirin ticari olmayan bir amacı gerçekleştirmesi mümkündür. Örneğin, bir sivil toplum kuruluşuna karşılıksız olarak yardımda bulunması veya çalışanlarının memnuniyetini sağlamak amacıyla mal veya hizmet satın alması gibi durumlarda, tüzel kişi tacirin ticari amaçlarla hareket etmeyen bir tüketici olarak kabul edilebileceği ve yapılan işlemin tüketici işlemi olarak değerlendirilebileceği öne sürülebilir. Ancak, TTK m. 19/2 açık bir biçimde ve yasal bir istisna olmadığı sürece, bu yorumu desteklemez. Bu bağlamda, istisnai bir düzenleme TKHK m. 51/9 bulunmaktadır ve ticari veya mesleki faaliyetleri çerçevesinde paket tur hizmetinden yararlanan tüzel kişilerin de tüketici olarak kabul edilmesini sağlar. Örneğin, bir ticaret şirketi, çalışanlarını tatile göndermek için bir turizm şirketi ile paket tur sözleşmesi yaptığında, tüketici olarak kabul edilir ve TKHK'nın düzenlemiş olduğu korumalardan faydalanabilecektir.” Mehmet **Bahtiyar/Levent Biçer**, “Adi İş /Ticari İş /Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, s. 404.

² Yarg. 19 HD., E. 1999/3932, K. 1999/4621, 6.07.1999; Yarg. HGK., E. 11-117, K. 169, 19.03.2003, (Kararlar için bkz. **Aksoy**, s. 124-125). “Yargıtay, şirketin ticari işletmesi ile ilgili faaliyetlerde kullanmak üzere araç satın almasını, bir tüketici işlemi olarak kabul etmemiştir” **Bahtiyar/Biçer**, s. 401; Yarg. 13. HD., E. 2000/19-1255, K. 2000/1249 sayılı kararı için bkz. İ. Yılmaz **Aslan**, Tüketici Hukuku Dersleri, 9. Bası, Yetkin Yayınları, 2022, s. 4; **Aksoy**, s. 124-125; İpek Yücer **Aktürk**, “Tüzelkişi Tacirin Tüketici Sıfatı”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 20, S. 2, 2016, s. 119-120.

³ Gerçek kişi tacirin ticari işletmesi ile ilgili yaptığı işlerin tümü istisnasız ticari iştir. Ahmet **Battal**, “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı” Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1998, s. 321.

⁴ “...ticari işletmesiyle ilgili sözleşmeleri yaparken ve bu sözleşmelerden doğan borçlarını yerine getirirken basiretli bir iş adamı gibi davranmak zorunda olan tacirler tüketiciler için düzenlenen yasa hükümleri kapsamına alınamazlar...” Yarg. HGK., E. 2011/500, K.2011/550, 21.09.2011, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

alanına özgü nasıl davrandığı ile ilgilidir. Bununla birlikte, tacir “ticari hayatıyla ilgili olmayan faaliyetlerde” basiretli iş adamı gibi hareket etmek zorunda değildir¹. Diğer bir ifadeyle, gerçek kişi tacir² kendi ticari faaliyet alanı dışında olan ticari faaliyetlerde de basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü altındadır. Kanaatimizce, her ne kadar gerçek kişi tacir ticari işletmesinin konusu ile ilgili olsun ya da olmasın, ticari iş yapması halinde basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü olsa da, gerçek kişi tacirin yapmış olduğu ticari iş işletmesinin faaliyet alanı dışında ise, ilgili yükümlülük mesleğe özgü ortalama davranışı içermeli³, bunun ötesine de geçilmemelidir.

Gerçek kişi tacirin yapmış olduğu işin adi iş olması halinde, basiretli iş adamı gibi davranma zorunluluğu bulunmamaktadır. Yapılan işin adi iş olması ve uyuşmazlık çıkması ihtimalinde, uyuşmazlığın çözümü için TBK’nın uyuşmazlıkla ilgili hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Öte yandan, bazı hallerde tacirin ticari işletmesi ile ilgili olmasa dahi taraflardan sadece biri için ticari iş olması ve yine taraflar arasında sözleşme olması ihtimalinde, kanunda aksine bir düzenleme yoksa iki taraf için de ticari iş sayılacaktır (TTK m. 19/II). Diğer bir ifadeyle, gerçek kişi tacirin ticari işletmesi ile ilgili olmasa da karşı taraf açısından hem ticari iş olması hem de aralarında sözleşme akdetmeleri halinde, iki taraf için de ticari iş sayılacağından dolayı, gerçek kişi tacirin basiretli iş adamı gibi davranması gerekecektir. Örneğin, ticari işletme olarak tekstil işletmesi işleten gerçek kişi tacir (A)’nın, kendi evi için beyaz eşya alım-satımı üzerine ticari işletme işleten gerçek kişi tacir (B)’den buzdolabı

---

¹ **Kızır**, s. 253.

² Tüzel kişi tacir de her türlü faaliyetinde basiretli iş adamı gibi davranma yükümlülüğü altındadır. Ayrıca bkz. dp.10.

³ Kanaatimizce, tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü, mesleğe özgü ortalama davranıştan fazlasıdır. Özellikle bazı meslek gruplarında örneğin müteahhitlerin kişi olması ihtimalinde, basiretli iş adamı gibi davranıp davranmadığının tespitinde, sadece diğer müteahhitlerin ortalama davranışlarına göre davranıp davranmadığı esas alınmamalıdır.

satın alması ihtimalinde, kendi evi için buzdolabı satın alan (A) açısından ilk aşamada adi iş sayılacakken; (B)'nin ticari işletmesi ile ilgili bir iş yapması sebebiyle (B) açısından ticari iş sayılacak ve (A) ile (B) arasında satın sözleşmesi olması sebebiyle, ilgili hukuki ilişkide uyuşmazlık çıkması halinde, hem (A) hem de (B) açısından TTK hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Bu bağlamda, örneğimizde olduğu gibi her ne kadar gerçek kişi tacir (A) kendi evi için bir iş yapsa da anılan iş gerçek kişi tacir (B) açısından ticari iş olması ve aralarında sözleşme olmasından dolayı TTK m. 19' ye göre, artık iki taraf için de ticari iş sayılacak ve tacir (A)'nın bu durumda da basiretli iş adamı hareket etme yükümlülüğü olacaktır. Zira basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü doğrudan doğruya tacir sıfatının sonuçlarıyla ilgilidir¹. Bu bağlamda, basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü gerçek kişi tacirin ticari işletmesi ile ilgili olmayıp, ticari iş niteliğinde olan tüm iş ve eylemleri kapsamaktadır.

Kanaatimizce, gerçek kişi tacir basiretli iş adamı gibi hareket etmenin bir sonucu olarak, kendi ticari işletmeleri ile ilgili faaliyetlerinde mesleğe özgü ortalama davranışların üzerinde her şeyi bilmek ve bununla ilgili önlemleri almakla yükümlü iken; TTK m. 19/II uyarınca vuku bulan ticari işlerde, verdiğimiz örnek ışığında gerçek kişi tacir (A), beyaz eşya ile ilgili her türlü bilgiyi bilme zorunluluğu yoktur. İlgili zorunluluğunun olmayışı gerçek kişi tacirin öngörülü davranmayacağı anlamına da gelmeyecektir. Tacir (A)'nın makul seviyede bu konuyla ilgili bilgi sahibi olması yeterli görülmelidir².

---

¹ **Kızır**, s. 254; **Ayhan/Özdamar/Çağlar**, s. 95.

² Tacirin göstermesi gereken objektif özen yükümlülüğü ticari işletmesi ile ilgili olan işlerinde uygulama alanı bulacaktır. **Tekil**, s. 149, dipnot 1, naklen Mahmut Tefvik **Birsel**, Ticari İşletme Hukuku, Ticaret Matbaacılık, İzmir 1970, s. 149; **Aksoy**, s. 125.

1.2. BASİRETİLİ İŞ ADAMI

1.2.1. Genel Olarak

Tacirin yükümlülükleri arasında yer alan hususlardan birisi de basiretli iş adamı gibi hareket etmesidir¹. Arapça kökenli bir kelime olan basiret, "görme, görüp anlama, anlayış" anlamına gelir. Türkçede ise genellikle "öngörü, sezgi, ileri görüşlülük ve doğru değerlendirme yeteneği" gibi anlamlarda kullanılır. Kısacası basiret, bir kişinin olayları ve durumları derinlemesine anlama, doğru ve yerinde kararlar alma kabiliyetini ifade eder². TTK m. 18/II hükmünde, “(h)er tacirin, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerekir” şeklinde düzenlendiği üzere, tacirler ticari işlerini ifa ederken basiretli iş adamı hareket etmesinden bahsedilmiş; ancak basiret kavramı açıklanmamıştır. Basiret, sağduyu, öngörü, bir adım ötesinin görülmesi anlamlarına gelir³. Basiret kavramının tanımından öte somut olaya göre değerlendirmek yerinde olacaktır.

Tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü TTK’nın yanı sıra, Kooperatifler Kanunu ve 3167 sayılı Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da da düzenlenmiştir⁴.

---

¹ Yarg. 1. HD., E. 2016/4704, K.2019/1458, 28.02.2019, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

² **Kızır**, s. 247; **Karahan**, s. 86; **Ayhan**, s. 203; **Arkan**, s. 138.

³ **Kızır**, s. 247; **Karahan**, s. 86; **Ayhan**, s. 203; **Arkan**, s. 138.

⁴ Fehiman **Tekil**, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 1997, s. 135; **Kızır**, s. 249. Kızır, TTK’da “basiretli tacir” ifadesine aynı anlamda olmak üzere “tedbirli tacir” kavramının da kullanıldığını ifade etmiştir. Kanaatimizce, iki kavram birbiriyle aynı anlama gelmemektedir. Bkz. Şeyda **Şanlı**, “Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu”, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED), C. 12, S. 24, 2022, s. 209-219.

1.2.2. Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Etme Yükümlülüğü

Basiretli iş adamı gibi hareket edilmesi tacirin borçlarını yerine getirirken göstermesi gereken özeni¹ işaret etmektedir². Bu bağlamda, basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü olan tacirin ticari işlerini yürütürken, mesleki bilgi ve tecrübe-lerini etkin bir şekilde kullanması, karşılaşılabilecekleri riskleri öngörerek gerekli tedbirleri almasının yanı sıra işlerini dürüstlük ve iyi niyet kuralları çerçevesinde yürütmelidir. Bununla birlikte, tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etmesinde esas alınan özen, sübjektif nitelikte değil objektif niteliktedir³.

Doktrinde Arkan⁴, basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğünün objektif özen ölçütü getirmekte olduğunu ve bahsi geçen ölçütün de sadece ilgili tacirden beklenen yetenek olmadığını aynı zamanda aynı ticaret dalında herhangi bir tacir- den beklenen özenin olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan, tacir sıfatına sahip olmayan kişilerin kusur sayılmayacak davranışlarının tacirler açısından kusur sayılma ihtimali de mevcuttur⁵. Kanaatimizce, basiretli iş adamı gibi hareket edilmesi, tacir- rin ticari faaliyetlerini yerine getirirken kendisinden beklenen azami özeni göstermesi ve ilgili ticari faaliyet alanına özgü orta-

---

¹ Doktrinde Gümüş, özen kavramının çifte doğasından bahsetmiştir. Özen, iş görme borçlusunun asli edim yükümlülüklerini kötü ifa etmemesi ve böylelikle sözleşmeye uygun davranmasını ifade eder. Sözleşmenin ihlalinin tespiti için aranan özen ölçüsü, kusurun varlığının tespiti için aranan özen ölçüsünden daha etkindir. Zira sözleşmenin ihlalinin tespiti için aranan özen ölçüsünde, borçlu kendisinden beklenen ideal davranışından sapması hali özensizlik olarak değerlendirilir. Ayrıca ilgili borçlunun mesleğe özgü ortalama davranışı göstermemesi de özensizlik olarak değerlendirilebilecektir. Mustafa Alper **Gümüş**, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 18/II’de Yer Alan “Basiretli İş Adamı (Tacir) Davranışı” Ölçütünün İyiniyetin (TMK m. 3) Varlığının Belirlenmesindeki İşlevi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, s. 1225.

² Yaşar Can **Göksoy**, “Basireti İş Adamı Gibi Hareket Etme Bağlamında Covid-19 Pandemisinin Tacirlerin Sözleşmeden Doğan Yükümlülükleri Üzerindeki Etkileri”, Yaşar Hukuk Dergisi, C. 2, S. 2, 2020, s. 12.

³ **Arkan**, s. 130; **Aksoy**, s. 125; **Ayhan/Özdamar/Çağlar**, s. 93; **Arkan**, s. 147; “(i)lgili özen objektif ve ağırlaştırılmış özendir” **Göksoy**, s. 12; **Kızır**, s. 273.

⁴ **Arkan**, s. 130.

⁵ **Göksoy**, s. 13.

lama davranıştan öte şekilde davranmasıdır. Zira, ticaretle uğraşan bir kişinin kendi bireysel yetenekleri veya koşulları ne olursa olsun, genel kabul görmüş iş dünyası standartlarına göre hareket etmesi beklenir. Aksi takdirde, basiretli iş adamı gibi davranmamış sayılabilecektir.

Tacir esnafa nazaran yaptığı ticari işlerle ilgili kuralları ve buna uygun olarak ne yapması gerektiğini iyi bilmelidir. Zira, tacir ticari faaliyet alanı içerisinde ileri görüşlü, tüm önlemleri alan öngörülü ve özenli şekilde hareket etmek zorundadır. Bu bağlamda, tacirden beklenen özen derecesi, esnafların gösterdiği özen derecesinden fazlasıdır¹. Bu durumda, bahsi geçen özen ölçütünün objektif nitelikte olduğunun göstergesidir².

TTK m. 18/II hükmünde, tacirin ticari nitelik taşımayan haksız fiile dayalı ilişkilerinde kusursuzluğu için aranan özen ölçütünün subjektif nitelikte olmasından hareketle, ticari nitelik taşıyan faaliyetlerde kusursuz olduğunun göstergesi için aranan ve gerekli olan özen objektif özen olarak ifade edilmiştir³.

Yargıtay, “...6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 18/II maddesi gereğince her tacirin ticari işlerinde basiretli bir işadamı gibi hareket etmesi gerekmekte olup; bu durum aslında objektif bir özen standardı getirmektedir. Tacirin ticari işletmesiyle ilgili faaliyetlerinde, kendi yetenek ve imkanlarına göre değil, aynı ticaret alanında faaliyet gösteren tedbirli ve öngörülü bir tacirden beklenen özeni göstermesinin gerekli olduğunu

¹ Diğer bir ifadeyle, tacirden beklenen özen, ortalama özenli hareketlerden fazlasıdır. **Kızır**, s. 252.

² **Kızır**, s. 252.

³ Hem Türk hem de İsviçre Hukuku'nda hem sözleşmesel hem de haksız fiil sorumluluğunda ihmalin ölçütü olarak “objektifleştirilmiş özen ölçüsünü” aramaktadır. Objektifleştirilmiş özen ölçüsüne göre, makul ve olması muhtemel ortalama davranışlardan sapan kişiler ihmali hareket etmiş olur. Bu bağlamda, tacirin ticari işleri açısından objektifleştirilmiş özen ölçüsünü benimsenmesi halinde, TTK m. 18/II'de yer alan “basiretli iş adamı” ölçütüne gerek kalmayacaktır. Aynı zamanda, tacirin ticari faaliyetlerini yürüttüğü alana göre göstereceği özen de farklılık arz edecektir. Örneğin küçük lokanta işletmesi işleten tacir ile çok daha büyük bir lokanta işleten tacirin gözetmesi gereken özen farklı olacaktır. **Gümüş**, s. 1226-1227.

vurgulamaktadır (Ticari İşletme Hukuku, Prof. Dr. Sabih Arıkan, 7. Baskı, 2004, sayfa 132 vd.). Tacir özellikle ticari işletmeyle ilgili sözleşmeleri yaparken ve bu sözleşmelerden doğan borçlarını yerine getirirken basiretli bir işadamı gibi davranmak zorundadır. Tacir, sözleşmede öneride bulunsa da, kabul etse de, sözleşmenin kurulması öncesinde ve kurulması sırasında ticaretinin özelliğini göz önünde tutan tedbirli ve ileri görüşlü bir tacir gibi davranmak zorundadır. Araştırma yapmaksızın ve tedbirsiz bir şekilde hareket ederek icapta ve kabul beyanında bulunan tacir basiretli bir işadamı gibi davranma yükümlülüğünü yerine getirmemiş sayılır...” şeklinde içtihat ettiği üzere¹, tacir sözleşmede ister öneren ister kabulcü tarafında bulunsun, sözleşmenin her safhasında ve hangi tarafta olursa olsun tedbirli ve öngörülü davranmak zorundadır.

Borçlu tacirin ticari işlerini ifa ederken özenli davranıp davranmadığının tespitinde “ilgili meslek alanındaki” diğer tacirlerin ortalama davranışlarına bakılmalıdır². Her ne kadar tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etmesinde ölçüt, mesleğe özgü ortalama davranış olsa da, tacirin yapmış olduğu ticari faaliyet özel bir yeteneği ya da dikkati gerektiriyorsa, bu durumda tacirden beklenen özen daha fazla olacaktır³.

Doktrinde, tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etmesini kendi ticari faaliyet alanına özgü ortalama davranış olarak ifade edilmiş olsa da kanaatimizce, basiretli davranış ile ortalama davranış eşdeğer tutulmamalıdır⁴. Aksi takdirde, tacir sıfatı olmayan kişilerin her türlü ihmali davranışlarını kusursuzluk olarak niteleme ihtimali doğabilecektir. Bu sebeple de tacirin, özellikle

¹ Yarg. 15 HD., E. 2018/17, K. 2018/1642, 19.04.2018, (<https://kazanci.com.tr/>).

² Hasan Halis **Sungur**/M. Kamil **Boran**, Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikatı ve İlgili Mevzuat, İstanbul 1957, s. 332; Oğuz Kürşat **Ünal**, “Tacirin Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Mükellefiyeti (I)”, Maliye Postası, 1988, S.180, s. 48.

³ **Gümüş**, s. 1230.

⁴ Aynı yönde bkz. **Gümüş**, s. 1236.

ticari faaliyet alanına özgü olan davranışlarında mesleğe özgü ortalama davranıştan çok daha fazlasını bilmesi beklenmelidir.

2. Yargıtay Kararları Işığında Öngörülmezlik Teorisi- nin Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Etme Yükümlü- lüğü Olan Gerçek Kişi Tacire Etkisi

2.1. Öngörülmezlik Teorisi

TBK m. 19 uyarınca hakim, sözleşmenin nev'ini ve kapsamının belirlenmesi ve yorumlanmasında, tarafların gerçek amaçlarının ne olduğunu tespit eder¹. Hakim, tarafların gerçek iradelerini araştırırken dürüstlük kurallarını esas alır². Dürüstlük kuralı uyarınca, herkes haklarını kullanırken dürüst şekilde davranmalıdır. Zira borçlandırııcı işlemlerdeki yükümlülüklerini yerine getirmeli ve taahhüt ettiği sözleri tutmalıdır. Bu bağlamda, hukuki işlemin tarafları şartlarda değişiklik olsa da kural olarak sözleşme hükümlerine sadık kalmalıdır. Buna “ahde vefa (pacta sunt servanda) ilkesi” denir³. Borç ilişkisindeki taraflar ahde vefa ilkesi gereğince, edimini tam ve gereği gibi ifa etmelidir⁴. Böylelikle borcunu ifa eden taraf açısından borç sona erecektir.

Yargıtay’ın ahde vefa (pacta sunt servanda) ilkesi ile ilgili “...(h)ukukumuzda sözleşmeye bağlılık (Ahde Vefa-Pacta Sund Servanda) ve sözleşme serbestliği ilkeleri kabul edilmiştir. Bu ilkelere göre, sözleşme yapıldığı andaki gibi aynen uygulanmalıdır. Eş söyleyişle, sözleşme koşulları borçlu için sonradan ağırlaşmış, edimler dengesi sonradan çıkan olaylar nedeni ile değişmiş olsa bile, borçlu sözleşmedeki edimini aynen ifa etme-

¹ Fikret **Eren**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 26. Bası, Yetkin Yayınları, İstanbul 2021, s. 423.

² **Kızır**, s. 261.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ümmühan **Kaya**, “Sözleşmenin Uyarlanması Sonradan Değişen Şartlar ve Öngörülemezlik İlkesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, s. 1569-1593.

⁴ İfa, borç ilişkisinde tarafların yükümlülüğünü tam ve gereği gibi yerine getirerek ve böylelikle karşı tarafı tatmin ederek borcundan kurtulmasıdır **Akıncı**, s. 201; **Eren**, s. 867.

li... ” şeklinde içtihat ettiği üzere, sözleşmenin tarafları açısından asıl olanın sözleşmeye sadık kalarak taahhütlerini yerine getirmeleridir¹.

Bununla birlikte, borcun hiç ya da gereği gibi yerine getirilmemesi de borcun ifa edilmemesi anlamına gelecektir². TBK m. 138 hükmünde, “sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme- yen ve öngörülmesi de mümkün olmayan olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkarsa ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut koşulları, borçlunun aleyhine dürüstlük kurallarına aykırı bir şekilde değiştirirse ve borçlu da borcunu henüz ifa etmemiş veya ifa etmenin aşırı güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmişse, borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme hakkına sahiptir. Bu mümkün olmadığı takdirde, borçlu sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, genellikle dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır.” şeklinde düzenlendiği üzere, borçlu aşırı ifa güçlüğü sebebiyle, hakimden sözleşmenin yeni şartlara uyarlanmasını isteyebileceği

¹ Yarg. 3. HD. E. 2020/2502, K. 2021/4496, 22.04.2021, (sinerjimevzuat); Yarg. 3. HD., E. 2012/11095, K. 2012/14330, 28.06.2021, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>); “...(s)özleşme serbestisinin geçerli olduğu hukuk sistemlerinde, sözleşmeye aynen uyulması (Pacta Sunt Servanda) ilkesi hakim olup, ancak sözleşmenin düzenlenmesinden sonra ortaya çıkan durum ve koşullardaki olağanüstü değişiklikler nedeniyle tarafların sözleşme ile yükümlendikleri edimler arasındaki dengenin aşırı ölçüde bozulmuş olması gibi genel ve objektif koşulların gerçekleşmiş olması halinde hakimin sözleşmeye müdahalesi ile (Clausula Rebus Sic Stantibus) sözleşmenin yeni koşullara uydurulması imkanı doğabilecektir...” Yarg. 11. HD. E. 2002/474, K. 2002/4030, 29.04.2002, (sinerjimevzuat).

² “...(a)lacaklının, borçludan borcun tam veya gereği gibi ifa edilmemesi sebebiyle tazminat talep edebilmesi için, bu nedenle bir zarara uğramış olması gerekmektedir. Sözleşmeden kaynaklanan zarar, müspet zarar veya menfi zarar şeklinde olabilir. Müspet zarar, borçlu eğer edimi gereği gibi ve zamanında yerine getirmiş olsaydı alacaklının bulunacağı durum ile eylemli durum arasındaki farktır. Başka bir deyişle, müspet zarar, sözleşmenin tam veya gereği gibi yerine getirilmemesinden kaynaklanan zarardır ve genellikle kâr mahrumiyetini içerir. Kâr kaybı ise, kârdan mahrum kalmanın bir sonucudur ve genellikle sözleşmeyi kusuruyla fesheden taraftan talep edilir. Aslında, kâr kaybı durumunda, kusurlu hareketten önce ve sonra mal varlığında bir değişiklik olmaz; burada kârdan yoksun kalan kişi, kusurlu hareket yüzünden gelecekteki artışı- tan mahrum kalır...” Yarg. 3 HD., E. 2021/227, K. 2021/847, 03.02.2021, (<https://mevzuat.sinerjias.com.tr>).

gibi uyarılama halinde dahi edimini ifa edememesi ihtimalinde, sözleşmeden dönebilecektir. Öte yandan, TBK m. 138 hükmünün uygulanabilmesi için, sözleşme taraflarının değişen koşullar sebebiyle yeniden görüşme yapması gerekecektir¹.

Sözleşme akdedildikten sonra meydana gelen değişiklik objektif nitelikte olmasının yanı sıra dürüstlük kuralları gereğince de borçlunun edimini ifa edemeyecek nitelikte olması gerekir. Hakimin de böylesi bir durumda sözleşmeyi değişen şartlara uyarlamasına “öngörülmezlik teorisi” denir. Yargıtay, “...(s)özleşme yapıldığında karşılıklı edimler arasında mevcut olan denge sonradan şartların olağanüstü değişmesiyle büyük ölçüde tarafların biri aleyhine katlanılamayacak derecede bozulabilir. İşte bu durumda sözleşmeye bağlılık ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalmak adalet, hakkaniyet ve objektif hüsnüniyet kaidelerine aykırı bir durum yaratır hale gelir. Hukukta bu zıtlık (*Clausula Rebüs Sic Stantibus* -beklenmeyen hal şartı- sözleşmenin değişen şartlara uydurulması) ilkesi ile giderilmeye çalışılmaktadır. İşte bu bağlamda hakim, somut olayın verilerine göre alacaklı yararına borçlunun edimini yükseltmeye veya borçlu yararına onun tamamen veya kısmen edim yükümlülüğünden kurtulmasına karar verebilir ve müdahale ederek sözleşmeyi değişen koşullara uyarlar. Bununla birlikte her talep vukuunda sözleşmeyi değişen hal ve şartlara uydurmak mümkün değildir. Aksi halde özel hukuk sistemimizde geçerli olan “irade özgürlüğü”, “sözleşme serbestisi” ve “sözleşmeye bağlılık” ilkelerinden sapma tehlikesi ortaya çıkar. Sözleşmeye müdahale müessesesi

---

¹ Dürüstlük kuralının gereği olarak görüşme yapılmalıdır. Zira asıl amaç sözleşmenin ayakta tutulmasıdır. **Aksoy**, s. 128. Yargıtay “...(h)er sözleşme, ifa edilmek amacıyla akdedilmektedir. Ahde vefa ilkesi uyarınca sözleşme kurulduktan sonra meydana gelen hal ve şartlar, tarafların sözleşme ile üstlendikleri ifaları etkilememelidir. Sözleşme yapıldığında karşılıklı edimler arasında mevcut olan denge sonradan şartların olağanüstü değişmesiyle taraflardan biri aleyhine katlanamayacak derecede bozulmuşsa, taraflar artık o akitle bağlı tutulmazlar, değişen bu koşullar karşısında kaide-ten TBK’nın 138. maddesinden yararlanarak sözleşmenin yeniden düzenlenmesini mahkemeden isteyebilirler...” şeklinde içtihat etmiştir. Yarg. 2. HD. E. 2022/8414, K. 2022/8689, 01.11.2022, (sinerjimevzuat).

istisnai, tali (ikinci derecede) yardımcı nitelikte olup, ancak uyarlama kurumunun şartlarının mevcudiyeti halinde anılan kurumun uygulanması gündeme gelebilecektir...”¹ ve “...(b)eklenmeyen Hal Kuramı olarak bilinen Clausa Rebus Sic Stantibus, akit yapıldığı sırada mevcut olan şartların önemli ölçüde değiştiği durumlarda tarafların akide bağlı kalmaması gerektiğini açıklar. Bu görüş, öğretide genellikle "Emprevizyon Teorisi" olarak adlandırılır. Öğretide, sözleşmenin yapıldığı anda mevcut durumların değişmemesi varsayılır. Ancak, akidin ifasını değişen şartlara bağlayan fikrin her zaman adil olmadığı, bu nedenle Ahde Vefa prensibine sıkı sıkıya bağlı kalmanın uygun olmadığı görülmektedir. Günümüzde, İsviçre ve Türk Hukukunda yaygın olarak kabul edilen dürüstlük kuralı esas alınarak çözümler bulunmaktadır. Bu çerçevede, hem Clausula Rebus Sic Stantibus ilkesine hem de işlem temelinin çökmesi kuramına dayanarak uyarlama davalarının görülebileceği kabul edilmektedir. İşlem temelinin çökmesi kavramının uygulanabilmesi için, sonradan meydana gelen değişikliklerin önceden teşhis edilememiş olması gerekir. Ancak, her durumda sözleşmeyi değişen şartlara uydurmanın mümkün olmadığı unutulmamalıdır. Aksi takdirde, özel hukuk sistemimizde geçerli olan irade özgürlüğü, sözleşme serbestliği ve sözleşmeye bağlılık ilkelerinden sapma riski ortaya çıkar. Sözleşmeye müdahale müessesesi istisnai ve tali niteliktedir. Bu nedenle, sözleşmeye bağlılık ve saygı esastır...” şeklinde içtihat ettiği üzere², her ne kadar sözleşmeye sadık kalma ilkesine aykırılık gibi gözükse de dürüstlük kuralları gereğince, sözleşmenin yapıldıktan sonra ortaya çıkan önemli değişiklikler neticesinde uyarlamanın söz konusu olabileceğini ancak uyarlamanın yardımcı nitelikte olduğunu ifade etmiştir.

¹ Yarg. 3. HD. E. 2020/2502, K. 2021/4496, 22.04.2021, (sinerjimevzuat).

² Yarg. 13. HD., E. 2011/10584, K. 2011/17061, 22.11.2011, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

Öngörülmezlik teorisinin varlığının tespiti için bazı koşulların mevcut olması gerekir. Buna göre, değişen şartlar sözleşme kurulduktan sonra vuku bulmalı ve genel, objektif ve olağanüstü nitelikte olmalı ve aynı zamanda edimler arasındaki denge aşırı biçimde bozulmuş olmalıdır¹. İlgili teori sonucunda uyarlanmanın gerçekleşebilmesi için sözleşmede veya kanunda değişen hal ve şartların vuku bulması halinde uyarlanacağına ilişkin bir düzenleme olmamalı, değişen hal ve şartların vuku bulmasında borçlunun kusuru bulunmamalı, edimler taraflarca ifa edilmemiş olmalıdır².

Sözleşmenin akdedilmesinden sonra ortaya çıkan değişiklikler makul derecede ise ahde vefa ilkesi gereğince taraflar taahhütlerini yerine getirmelidir³. Bununla birlikte, sözleşme akdedildikten sonra ortaya çıkan değişiklikler daha önceden öngörülemeyecek ve olağanüstü nitelikte ise tarafların taahhütlerini yerine getirmesini beklemek dürüstlük kurallarına aykırılık teşkil edebilecektir⁴.

Yargıtay'ın konuyla ilgili “...*(h)ukuk sistemimizde sözleşme serbestliği ve sözleşmeye bağlılık temel ilke olarak kabul edilmiştir. Sözleşme serbestliği ilkesi, tarafların eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgular. Sözleşmeye bağlılık ilkesine*

---

¹ Kızır, s. 264- 266.

² Kızır, s. 266- 270. Yargıtay konuyla ilgili “...*(s)özleşmenin kurulmasında sonra ortaya çıkan ve sözleşmenin uyarlanmasını gerektiren şartların taraflarca öngörülmeyen ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum olması gerekir. Bu kapsamda öngörülemezlik, sözleşmenin uyarlanmasında en temel ve kilit noktayı oluşturmaktadır. Öngörülemezlik, genel olarak kişinin iş hayatının olağan akışında göz önüne almakla yükümlü olmadığı durumları ifade eder. Taraflar sözleşme ilişkisini kurarken, sözleşmenin kuruluşundan sonra ortaya çıkan durumları öngörebiliyorlarsa bu durumda sözleşmenin uyarlanması söz konusu olmaz. Bu hâlde tarafların değişen şartlara ilişkin her türlü riski üstlenmiş olduğu kabul edilir ve sözleşme hükümleri değişen şartlarda da uygulama bulur...*” şeklinde içtihatla bulunmuştur. Yarg. HGK. E. 2021/11-972, K. 2023/67, 15.02.2023, (sinerjimevzuat).

³ “...*(a)hde vefa ilkesinin sonucu olarak taraflar, serbest iradeleriyle meydana getirdikleri sözleşmelere aynen uymakla yükümlüdürler...*” Yarg. 3. HD., E. 2021/2927, K. 2021/7407, 28.06.2021, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

⁴ Yarg. 3. HD., E. 2012/11095, K. 2012/14330, 05.06.2012, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

göre ise, sözleşme yapıldığı andaki koşullar ne olursa olsun, taraflar edimlerini aynen yerine getirmelidirler. Bu durum hukuki güvenlik, doğruluk ve dürüstlük kuralının bir gereğidir ve sözleşme hukukunun temel ilkesini oluşturur. Ancak, bu ilke diğer hukuk ilkeleriyle sınırlıdır. Eğer sözleşme yapıldığı anda mevcut denge, sonradan olağanüstü şekilde değişmiş ve bir taraf aleyhine aşırı derecede bozulmuşsa, sözleşmeye bağlılık ilkesi ile sözleşme adaleti ilkeleri arasında bir çelişki ortaya çıkar. Bu durumda, sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması ilkesi devreye girer ve adalet, hakkaniyet ve objektif iyiniyet kurallarına uygun bir çözüm bulunmalıdır... ”¹ şeklindeki içtihadında belirttiği üzere, sözleşmeye bağlılık ilkesi asıl olmakla beraber, sözleşme kurulduktan sonra, şartların vuku bulan olaylar neticesinde olağanüstü değişmesi ve buna bağlı olarak edimler arasındaki dengenin aşırı biçimde bozulması halinde, hakkaniyet ve objektif iyiniyet kuralları gereği sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması gerekecektir.

Sözleşmenin akdedilmesi esnasında var olmayan, daha sonradan ortaya çıkan ve sözleşmenin akdedilmesi sırasında öngörülemeyen şartlardaki değişiklikler sebebiyle, tarafların edimlerinin kısmen ya da tamamen etkilenmesi olağan olup, dürüstlük kuralları gereğince sözleşmenin öngörülemeyen şartlara uyarlanması gerekecektir². Zira tarafların sözleşme akdedilirken önceden öngörülmesi mümkün olmayan önemli değişikliklerin ortaya çıkması ihtimalinde, borçludan borcun aynen ifasını beklemek dürüstlük kurallarına aykırılık teşkil edeceği açıktır. Bu bağlamda, hakim sözleşmeyi yeni şartlara uygun hale getirmeli ya da gerekiyorsa feshetmelidir³. Öte yandan ortaya çıkan değişiklikler⁴ sadece taraflara özgü yani sübjektif sebeplerden

---

¹ Yarg. 13. HD., E. 2007/11748, K. 2008/1104, 29.01.2008, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

² **Kızır**, s. 262.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Kaya**, s. 1575 ve devamı (vd).

⁴ **Kaya**, s. 1578 vd..

oluşuyorsa, öngörülmezlik teorisi uygulama alanı bulmayacaktır. Aynı zamanda öngörülemez halin vuku bulması ihtimalinde sözleşmeye yeni şartlara göre uyarlama talebinin uygulanabilmesi için, “işlem temelinin çökmesi” gerekir¹. Yargıtay “işlem temelinin çökmesi” ile ilgili “...(h)er somut olayın özelliğine göre değişen hal ve şartların bulunup bulunmadığı ve edimler arasındaki dengenin aşırı ölçüde bozulup bozulmadığı ve Dairemizin uzun zamandır uyguladığı işlem temelinin çökmesi halinin varlığı araştırılmalıdır...” şeklinde karar vermiştir². İlgili kararda, sözleşmede öngörülemez hal sebebiyle, işlem temelinin çöküp çökmediği araştırılması gerektiği aksi halde mahkeme tarafından uyarlama talebinin reddedilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

2.2 Öngörülmezlik Teorisinin Basiretli Gerçek Kişi Taire Etkisi

Sözleşmenin yapıldığı sırada öngörülemeyen hallerden dolayı, sözleşme akdedildikten sonra sözleşmenin şartlarının değişmesi ve edimler arasındaki dengenin bozulması üzerine, borçlu edimini hiç ya da gereği gibi ifa edemeyebilir. Böyle bir halde, taraflar hakimden sözleşmeye müdahale etmesini isteyebilirler³. Hakim, böyle bir durumda takdir yetkisini kullanır ve somut olaya göre, ya sözleşmenin uyarlanmasına ya da sözleşmenin feshedilmesine karar verir (TBK m.138) ⁴.

---

¹ “İşlem temelinin çökmesi” kavramının uygulanabilmesi için, sözleşme akdedildikten sonra meydana gelen değişikliklerin önceden tespit ve öngörülememiş olması gerekir. Kemal Tahir **Gürsoy**, “Hususi Hukukta Clausula Rebus Sic Stantibus, Emprevizyon Nazariyesi”, A.Ü. Hukuk Fakültesi, Ankara 1950, s. 59-60; Mehmet Erdem **Aybay**, “Sözleşmenin Değişen Koşullara Göre Uyarlanması (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı İncelemesi)”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, s. 329.

² Yarg. 13. HD., E. 2011/13337, K. 2011/20930, 28.12.2011, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

³ **Kaya**, s. 1570; **Kizir**, s. 263

⁴ Sözleşmeyi feshetmek istisnadır. Hakim ilk önce sözleşmeyi ayakta tutmak adına sözleşmeyi değişen şartlara göre uyarlamaya çalışır. Bu durumda ya borçlunun ediminde indirime gidilir ya alacaklının ediminde arttırmaya gidilir ya da her iki durum

Ahde vefa ilkesi ve öngörülmezlik (emprevizyon) teorisi TBK’da düzenleme alanı bulsa da tacirler açısından da uygulama alanı bulacaktır¹. TTK bu ilkelere ek olarak tacire, “basiretli iş adamı gibi hareket etme” (TTK m. 18/II) yükümlülüğü de getirmiştir. Bu bağlamda, tacir sıfatına sahip olmayan kişiler açısından edimlerini yerine getirirken sadece dürüst hareket etmeleri yeterli iken; tacir sıfatına sahip kişilerin, dürüst hareket etmelerinin yanı sıra öngörülü olması ve gelecekte meydana gelecek değişiklikleri tahmin edecek vasıflara sahip olması beklenmektedir².

Gerçek kişi tacirin ticari işletmesi ile ilgili işlerde basiretli iş adamı gibi hareket edip etmediğinin tespitinde, tacirin kusurlu olup olmadığına bakılacaktır³.

Yargıtay’ın konuyla ilgili içtihadına göre ⁴, “...*(d)avacı taraf tacirdir; .... her tacirin ticari faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi beklenir. İlgili yükümlülük aslında objektif bir özen ölçüsü getirir ve tacirin ticari işletmesiyle ilgili faaliyetlerinde kendi yetenek ve imkanlarına uygun olan özeni göstermesini gerektirir. Aynı ticaret dalında faaliyet gösteren tedbirli ve öngörülü bir tacirden beklenen özenin gösterilmesi gerekir. Gerekli tedbirleri almaksızın yapılan sözleşme ve borçlanma durumu, tacirin alabileceği önlemlere dayalı bir imkansızlıkla savunulamaz. Somut olayda davacı tacir, uyarılmanın koşullarından olan öngörülemeyen bir durumla karşılaşmamıştır...*” şeklinde içtihat ettiği üzere, tacirin gerekli tedbirleri alarak öngörülebileceği bir durumu gerekli tedbirleri almaması

---

birlikte uygulanır. Ayrıca sözleşmede kararlaştırılan edimden başkaca edimin yapılmasına ya da verilmesine de karar verilebilir. Şahin **Akıncı**, Borçlar Hukuku Bilgisi, 13. Bası, Sayram Yayınları, Konya 2022, s. 114; **Kaya**, s. 1578 vd.; **Kızır**, s. 263-264; **Eren**, s. 441.

¹ **Kızır**, s. 263.

² **Kızır**, s. 263.

³ **Göksoy**, s. 12-13.

⁴ Yarg. 13. HD., E. 2011/10584, K. 2011/17061, 22.11.2011, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

sebebiyle öngörememesi sebebiyle sözleşmenin değişen koşullara göre uyarlanmasından yararlanamamıştır.

Yargıtay, sözleşmelerin uyarlanması ile ilgili uyuşmazlıklarda, tacirin uyuşmazlık konusunu öngörüp öngöremeyeceğini, tacir sıfatına sahip olmayan kişilere kıyasla farklı şekilde değerlendirip bu yönde karar vermiştir. Yargıtay'ın konuyla ilgili içtihadında “...*(a)ynı ticaret dalında faaliyet gösteren tedbirli ve öngörülü bir tacirden beklenen özeni göstermesi gerekmektedir. Gerekli tedbirleri almadan yapılan sözleşme ve borçlanma durumu, tacirin alabileceği önlemlere dayalı bir imkansızlıkla savunulamaz. Ülkemizdeki ekonomik devalüasyonlar ve para ayarlamaları gibi istikrarsızlıklar, tacirlerin önceden tahmin edebileceği durumlar arasında yer alır...*” şeklinde, tacirin basiretli hareket etme yükümlülüğünden hareketle, ülkemizdeki istikrarsız ekonomik durumun tacir tarafından öngörülebilecek nitelikte olduğunu, bu sebeple de öngörülmezlik unsurunun oluşmaması sebebiyle, ilgili sözleşmede uyarlama şartlarının gerçekleşmediği yönünde karar vermiştir¹. Zira tacirler, tacir sıfatına sahip olmayan kişilere kıyasla hukuki ilişkilerinde daha deneyimli olduğu farz edilmekle birlikte, objektif özen yükümlülüğünün gereği olarak, aynı ticaret dalında faaliyet gösteren herhangi bir tacirden beklenen dikkat ve özeni göstermelidirler².

TBK'dan farklı olarak, TTK'da tacirlere yüklenen basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü, tacirden beklenen özen yükümlülüğünü ağırlaştırmaktadır³. TBK'ya göre, tacir sıfatına sahip olmayan borçlular, borcunu ifa edememesinin sebebini umulmayan halden, mücbir sebepten ya da alacaklı

---

¹ Yarg. HGK., E. 2003/332 K. 2003/340, 07.05.2003, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

² **Arkan**, s. 130; **Kaya**, s. 1589. Kanaatimizce, tacir kendi ticari faaliyet alanı ile ilgili halleri en ince ayrıntısına kadar bilmeli ve gerekli dikkat ve özeni buna göre göstermelidir.

³ **Kızır**, s. 273.

yüzünden olduğunu ispatlarsa, borçtan sorumlu olmayacaktır¹. Ancak basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü olan tacirin bunu ispatlaması yeterli olmayacak, bu şartları yani borcundan kurtulacağı halleri akdettiği sözleşmede belirtmesi halinde borcundan kurtulabilecektir².

Sözleşmenin kuruluş aşamasında ya da müzakere aşamasında öngörülemediği olan haller mücbir sebep ya da umulmayan haller olarak adlandırılabilir³. Hangi hallerin mücbir sebep ya da umulmayan hal sayılacağı hakimın takdir yetkisine bırakılmıştır. Bu sebeple, hakim tacir sıfatına sahip kişi açısından mücbir sebep ya da umulmayan halin vuku bulup bulmadığını tespit ederken, basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü de esas alınmalıdır.

Yargıtay'ın konuyla ilgili, “...(e)ğer taraflardan biri mücbir sebep nedeniyle yükümlülüklerini yerine getiremiyorsa, sözleşme yükümlülüklerini ihlal etmiş sayılmaz. Endüstriyel ilişkilerde yaşanan anlaşmazlıklar, grevler veya mali zorluklar mücbir sebep olarak kabul edilmez. Davacı tacir olarak, basiretli bir iş adamı gibi davranma yükümlülüğü altındadır. Fiyat artışlarını aşırı güçlük olarak gören tacir, bu sebeple ifadan kaçınamaz. Dolayısıyla, inşaat sektöründeki fiyat artışlarının önceden tahmin edilebilir ve öngörülebilir olduğunu tacir açısından kabul etmek gerekir. Bu durumda, davalının bu faktörleri göz önünde bulundurarak hareket ettiği kabul edilmelidir. Dolayısıyla, davacının mücbir sebep iddialarının hukuki dayanaktan yoksun olduğu açıktır...” şeklindeki içtihadında⁴, tacir açısından inşaat sektöründeki fiyat artışının önceden öngörülebilir nitelikte olduğunu, bu sebeple de, ilgili artışın mücbir sebep olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, ilgili artış sadece

¹ M. Kemal Oğuzman/M. Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2023, s. 357; **Kizir**, s. 273.

² **Kizir**, s. 273.

³ **Eren**, s. 586; **Akıncı**, s. 139-140; **Kizir**, s. 275-276.

⁴ Yarg. 13. HD., E. 2009/8727, K. 2010/101, 18.01.2010, (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>).

dürüst şekilde davranma yükümlülüğü olan tacir sıfatına sahip olmayan kişiler açısından mücbir sebep sayılabilecekken; tacir sıfatına sahip olan kişiler açısından mücbir sebep sayılamayacağı açıktır. Şöyle ki, tacirden basiretli iş adamı gibi hareket etmesi yani bir olayın basiretli bir tacirden beklenen özen, dikkat ve deneyim neticesinde öngörülebilir nitelikte olması halinde ya da olay tacir açısından sözleşmenin ifasını doğrudan doğruya engellemiyorsa, mücbir sebep olarak kabul edilemeyecektir¹. Başka bir anlatımla, mücbir sebep ya da umulmayan halin varlığı, sözleşmenin kurulduğu ya da müzakere aşamasında tahmin edilememesi şartına bağlı olmakta; ilgili şart da objektif ölçülere göre belirlenmektedir². Yargıtay konuyla ilgili içtihadında³, “...(d)eğişen şartların öngörülemezliği tespit edilirken objektif bir değerlendirme yapılmalıdır. Başka bir deyişle objektif olarak öngörülmesi gereken bir durum tarafların basiretsizliği sebebiyle göz önüne alınmamışsa bu durumda öngörülemezlikten değil öngörülebilir bir durumdan bahsedilmelidir. Ayrıca öngörülemezliğin tespitini yapılırken yalnızca değişen şartların ortaya çıkma ihtimali göz önüne alınmamalı, değişen şartlar öngörülebilir olsa da bu durumun kapsamı, şekli ve sonuçları tahmin edilemez bir nitelik taşımalıdır. Başka bir deyişle taraflar sözleşmenin kurulmasından sonra değişen şartları öngörmüş olsalar da bu durumun sonuçları açısından bir öngörülemezlik söz konusuysa bu hâlde diğer şartların varlığı hâlinde öngörülemeyen hususlar için uyarılama talep edilebilmelidir. Bu durumda öngörülemezliğin hukuki sonuç doğurabilmesi için öngörülemeyen durumun, öngörülebilir durumdan esaslı surette sapmış olması gerekir...” isabetli bir şekilde ifade ettiği üzere, öngörülemezlik kişinin basiretsizliğinden kaynaklanıyorsa artık öngörülebilir durumdan bahsetmek gerekecektir.

---

¹ Kizir, s. 276.

² Kizir, s. 276.

³ Yarg. HGK. E. 2021/11-972, K. 2023/67, 15.02.2023, (sinerjimevzuat).

3. SONUÇ

Gerçek kişi tacir, ticari faaliyet alanı ile ilgili davranışlarında hal ve koşulların gerektirdiği tüm dikkat ve özeni göstermekle yükümlüdür. Böylelikle tacir basiretli iş adamı gibi hareket etmenin gereği olarak, ticari hayatın olağan akışı içerisinde öngörülebilir ve önlenebilir durumların önüne geçmekle yükümlüdür. İlgili yükümlülüğu yerine getirmeyen tacir, tedbirsiz ve özensiz davranması sebebiyle kusurlu sayılacaktır. Öte yandan, tacir her türlü tedbiri aldığını ve özenli davrandığını ispatlaması halinde, tacirin kusurundan bahsedilemeyecektir.

Tacirin basiretli iş adamı hareket etmesi yükümlülüđuñdeki ölçü objektif niteliktedir. şÖyle ki, tacir sıfatına sahip olmayan kişiler açısından ölçü, hayatın olağan akışının dışında ortaya çıkan tesadüfi olaylar iken; tacir sıfatına sahip kişiler açısından ise, konumuz özelinde gerçek kişi tacirin meşgul olduğu ticari faaliyetler esas alınarak tedbirli ve öngörölü bir tacirin hareketidir. Diğer bir ifadeyle, tacir sıfatına sahip olmayanlar açısından mücbir sebep ya da umulmayan hal olarak değerlendirilebilecek birçok olay, tacir açısından aynı nitelikte olamayabilecektir.

Kanaatimizce, basiretli iş adamı gibi hareket edilmesi tacirin ticari faaliyetlerini yerine getirirken kendisinden beklenen azami özeni göstermesi ve ilgili ticari faaliyet alanına özgü ortalama davranıştan öte şekilde davranmasıdır. Özellikle bazı meslek gruplarında örneğin müteahhitlerin tacir olması ihtimalinde, basiretli iş adamı gibi davranıp davranmadığının tespitinde, sadece diğer müteahhitlerin ortalama davranışlarına göre davranıp davranmadığı esas alınmamalıdır.

Öte yandan, gerçek kişi tacir ticari işletmesinin konusu ile ilgili olsun ya da olmasın, ticari iş yapması halinde basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğu olsa da, ticari işletmesinin faaliyet alanı dışında olan işlerde ilgili yükümlülük mesleğe özgü ortalama davranışı içermeli, bunun ötesine de geçilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Şahin. Borçlar Hukuku Bilgisi. 13. Bası, Sayram Yayınları, Konya 2022.
- Aksoy, Nazım. “Aşırı İfa Güçlüğü Hükümünün Ticari İş Ve Basiretli İş Adamı Açısından Değerlendirilmesi”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S. 34, 2021, s. 115-133.
- Aktürk, İpek Yücer. “Tüzelkişi Tacirin Tüketici Sıfatı”. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. 20, S. 2, 2016, s. 103-128.
- Arkan, Sabih. Ticari İşletme Hukuku. 29. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2023.
- Aybay, Mehmet Erdem. “Sözleşmenin Değişen Koşullara Göre Uyarlanması (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı İncelemesi)”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi. C.22, S.3, 2016, s. 323-347.
- Ayhan, Rıza. Ticari İşletme Hukuku. Turhan Kitapevi, Ankara 2007.
- Ayhan, Rıza/Özdamar, Mehmet/Çağlar, Hayrettin. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre, Ticari İşletme Hukuku, Genel Esaslar. 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2022.
- Bahtiyar, Mehmet. Ticari İşletme Hukuku. 22. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2023.
- Bahtiyar, Mehmet/Biçer, Levent. “Adi İş /Ticari İş/Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi. C. 22, S. 3, 2016, s. 395-436.

- Battal, Ahmet. “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı” Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü. Ankara 1998, s. 313-332.
- Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan/Özboyacı Alper. Ticari İşletme Hukuku. 9. Bası, Dora Yayınları, Bursa 2023.
- Birsel, Mahmut Tevfik. Ticari İşletme Hukuku. Ticaret Matbaacılık, İzmir 1970.
- Bozer, Ali/Göle, Celal. Ticari İşletme Hukuku. 8. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2023.
- Dinç, Serhan. “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Ticari İş Kavramı”. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. 18, S. 3-4, 2014, s. 173-191.
- Domaniç, Hayri. Ticaret Hukukunun Genel Esasları. 4. Bası, Temel Yayın-Dağıtım, İstanbul 1988.
- Eren, Fikret. Borçlar Hukuku Genel Hükümler. 26. Bası, Yetkin Yayınları, İstanbul 2021.
- Göksoy, Yaşar Can. “Basireti İş Adamı Gibi Hareket Etme Bağlamında Covid-19 Pandemisinin Tacirlerin Sözleşmeden Doğan Yükümlülükleri Üzerindeki Etkileri”. Yaşar Hukuk Dergisi. C.2, S.2, 2020, s. 12-25.
- Göktürk, Kürşat. “Ticari İş Kavramı, Sınırlandırılması ve Faiz Meselesi”. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. 19, S. 2, 2015, s. 3-44.
- Gümüş, Mustafa Alper. “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 18/II’de Yer Alan “Basiretli İş Adamı (Tacir) Davranışı” Ölçütünün İyiniyetin (TMK m. 3) Varlığının Belirlenmesindeki İşlevi”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi. C. 22, S. 3, 2016, s. 1221-1240.

- Gürbüz Göç, Diğdem. “Gerçek Kişi Tacir”. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Berlin Konferansı (Trabzon, Türkiye, Aralık 2017).
- Gürsoy, Kemal Tahir. Hususi Hukukta Clausula Rebus Sic Stantibus, Emprevizyon Nazariyesi. A.Ü. Hukuk Fakültesi, Ankara 1950.
- Kaya, Ümmühan. “Sözleşmenin Uyarlanması Sonradan Değişen Şartlar ve Öngörülemezlik İlkesi”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi. C. 22, S. 3, 2016, s. 1569-1593.
- Kızır, Mahmut. “Yargıtay Kararları Işığında Basiretli İşadamı Gibi Hareket Etme Yükümlülüğünün Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanmasına Etkisi”. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. 19, S. 2, 2011, s. 245-282.
- Oğuzman, M. Kemal/Öz, M. Turgut. Borçlar Hukuku Genel Hükümler. 21. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2023.
- Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal/Çamoğlu, Ersin. Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku I. 15. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021.
- Sungur, Hasan Halis/Boran, M. Kamil. Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikatı ve İlgili Mevzuat. İstanbul 1957.
- Şanlı, Şeyda. Adi Ortaklıklarda Taşınmazların Sermaye Olarak Konulması. Doktora Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, 2023.
- Şanlı, Şeyda. “Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu”. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED). C. 12, S. 24, 2022, s. 209-219.
- Tekil, Fehiman. Ticari İşletme Hukuku. İstanbul 1997.

Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Nomer Ertan, Füsün/Kaya, Arslan. Ticari İşletme Hukuku. 7. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021.

Ünal, Oğuz Kürşat. “Tacirin Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Mükellefiyeti (I)”. Maliye Postası, S.180, 1988.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

<https://kazanci.com.tr/>.

https://mevzuat.sinerjias.com.tr.

TİCARET HUKUKUNDA İLERİ ARAŞTIRMALAR

yaz
yayınları

YAZ Yayınları

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar / AFYONKARAHİSAR

Tel : (0 531) 880 92 99

yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com